

บทที่ 2

สถานการณ์ของประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ก่อนหน้าที่จะกล่าวถึงสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทย ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เสียก่อน เพราะสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยด้วย

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สอง เริ่มขึ้นในระยะแรกนั้น รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพล. ปิบูลสงคราม ได้ประกาศนโยบายเป็นกลาง เนื่องจากรัฐบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าอังกฤษและฝรั่งเศสมีดินแดนที่เป็นอาณานิคมติดกับประเทศไทย คืออินโดจีนของฝรั่งเศส และมลายูของอังกฤษ หากไทยไม่ดำรงความเป็นกลางแล้ว อาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศได้¹ ในการดำเนินนโยบายเป็นกลางนั้น รัฐบาลไทยได้ลงนามในสัญญาไม่รุกรานต่อกันระหว่างไทยกับอังกฤษ ฝรั่งเศส และ ญี่ปุ่น ในวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2483² แต่ในการลงนามในสัญญาไม่รุกรานระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ได้มีการเจรจาตกลงเกี่ยวกับปัญหาเขตแดนตามลำแม่น้ำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹แฟ้ม 1 หมวดสงครามโลกครั้งที่ 2 (สงครามยุโรป) หมู่การพิจารณาความเป็นกลางของประเทศไทย อ้างใน ปรีดา ผูกพันธ์, "นโยบายต่างประเทศของไทยระหว่างปีพ.ศ. 2473-2488," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการต่างประเทศและการทูต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516, หน้า 48.

²กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 11-12.

โขงด้วย^๕ ปรากฏว่าการเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ และเกิดการสู้รบกันขึ้นในวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2484 โดยรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามใช้กำลังทหารเข้าต่อสู้เพื่อเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส การสู้รบครั้งนี้ยุติลงวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2484 เนื่องจากญี่ปุ่นเสนอตัวเข้ามาไกล่เกลี่ย และได้มีการเจรจาทำสัญญาสันติภาพและการปรับปรุงเขตแดนกันในประเทศญี่ปุ่น ในที่สุดได้มีการลงนามในอนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2484^๖

การที่ญี่ปุ่นเข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยครั้งนี้ ทำให้ไทยและญี่ปุ่นมีความสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น ไทยได้รับรองแมนจู๋วเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2484^๗ และไทยได้ขอซื้ออาวุธจากญี่ปุ่นเป็นจำนวนมากอันจะทำให้ญี่ปุ่นเข้ามามีอิทธิพลเหนือไทยในเวลาต่อมา การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในเวลานั้น แม้จะให้เกิดการสู้รบด้วยกำลังทหารกับอินโดจีนฝรั่งเศสขึ้นก็ตาม แต่ไทยยังประกาศให้ประเทศทั้งหลายทราบว่า ไทยยังคงดำรงนโยบายเป็นกลางในการดำเนินสัมพันธไมตรีกับนานาชาติ^๘ นอกจากนี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าไทยยังต้องการรักษาความเป็นกลางไว้และไม่ประสงค์จะฝักใฝ่เข้าข้างฝ่ายใด รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามจึงได้เสนอร่างกฎหมายต่อสภาผู้แทนราษฎร เรียกว่า ร่างพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่ของคนไทยในเวลารบ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ

"เพื่อรักษาความเป็นมิตรที่ดีของทุก ๆ ชาติ ชาติไทยได้ดำรงอยู่ในความเป็นกลาง และปฏิบัติด้วยความเที่ยงธรรม คือมั่นในความสงบและในการที่จะไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ชาติใดชาติหนึ่ง แต่ทั้งนี้ชาติต่าง ๆ ที่เป็นมิตรกับชาติไทย มีความสัมพันธ์สนิทกันมาเป็นเวลานานนั้น ก็ต้องเห็นใจชาติไทยและไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ชาติไทยด้วย แต่ดังที่ได้ทราบกันอยู่แล้วทุกสิ่งทุกอย่างไม่แน่นอน และถ้าจะสมมติกรณีให้ร้ายแรง

^๕ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง, เล่ม 1, นิพนธ์ครั้งที่ 2 (พระนคร: แพรวพิทยา, 2510), หน้า 52.

^๖ปรีดา ผูกพันธ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

^๗พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ประวัติการทูตของไทย, นิพนธ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายยวด สุลีลาช (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2507), หน้า 62.

^๘ดิเรก ชัยนาม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

ที่สุด การณ์ก็อาจจะเป็นไปได้ว่าชาติไทยอาจถูกชาติอื่นบีบบังคับ และเข้ามา
รุกรานในบ้านเมือง ซึ่งเป็นกรณีเกี่ยวกับความเป็นความตายของชาติ
ประชาชน ชาวไทยก็ตกอยู่ในฐานะจำเป็นที่จะต้องสู้จนกว่าจะหมดลม
หายใจ ถึงศัตรูจะมีอำนาจอย่างใหญ่หลวงเพียงใดก็ตาม เมื่อเกิดมา
เป็นไทยแล้วต้องต่อสู้จนสิ้นกำลัง ชาติไทยย่อมรู้สึกว่าเป็นชาติเล็กไม่มี
กำลังจำนวนมากมาย แต่ก็ยินดีจะยอมตายด้วยความเป็นไทย ดีกว่าอยู่
ด้วยความเป็นทาส เมื่อจำเป็นถึงชาติไทยจะต้องต่อสู้จนสิ้นชาติ ชื่อของ
ไทยก็จะคงดำรงอยู่ ตลอดชั่วกาลปาวสานว่า เป็นชาติที่สู้จนตัวตาย”⁷

ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม
พ.ศ. 2484 สภาได้พิจารณาให้ตราเป็นกฎหมายใช้บังคับได้ เมื่อวันที่ 4 กันยายน
พ.ศ. 2484 เป็นที่น่าสังเกตว่ากฎหมายฉบับนี้กำหนดบทลงโทษสถานหนักไว้สำหรับผู้
ฝ่าฝืน หรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ถึงขั้นประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต พร้อมทั้งให้
ริบทรัพย์สินสมบัติส่วนตัวเสียสิ้น ซึ่งกฎหมายฉบับนี้จะถูกอ้างถึงว่าเป็นที่มาของร่างพระ
ราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พุทธศักราช 2488 ดังจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

แม้ว่าประเทศไทยจะดำเนินนโยบายเป็นกลาง แต่เมื่อญี่ปุ่นลงนามในสนธิ
สัญญาสัมพันธไมตรีกับฝ่ายอักษะคือ เยอรมนีและอิตาลี เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.
2483 ญี่ปุ่นก็ได้เริ่มยึดครองดินแดนอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศสในทวีปเอเชีย⁸
โดยได้เคลื่อนกำลังเข้าสู่ภาคเหนือของอินโดจีนและคอง ๗ ขยายตัวเข้ามาใกล้ชาย
แดนไทยทางอินโดจีนด้วย แต่การแผ่อิทธิพลของญี่ปุ่นดังกล่าว จะส่งผลต่อการปรับ
เปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของไทยในภายหลัง ทั้งนี้เพราะรัฐบาลไทยตระหนักดีว่า
ประเทศไทยไม่มีกำลังพอที่จะป้องกันตนเองจากการรุกรานของญี่ปุ่นได้ ดังนั้นรัฐบาล
ไทยจึงต้องอาศัยความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษ และ
สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับญี่ปุ่น รัฐบาลไทยพยายามให้รัฐบาลอังกฤษ และสหรัฐ
อเมริการับรองว่าจะช่วยไทยเมื่อถูกญี่ปุ่นรุกราน แต่ความพยายามของรัฐบาลไทยไม่
ประสบผลสำเร็จ เพราะทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกาไม่สามารถให้ความช่วยเหลือ
ไทยได้ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลอังกฤษตอบไทยว่า

“เป็นไปได้ที่การบุกรุกของญี่ปุ่นต่อประเทศของท่านกำลังใกล้จะเกิด

⁷ กนต์ธีร์ ศุภมงคล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

⁸ ปรีดา ผูกพันธ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 64.

ขึ้น ถ้าท่านถูกโจมตี ขอให้ป้องกันตนเอง การรักษาไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยโดยสมบูรณ์ของประเทศไทยนั้น เป็นผลประโยชน์ของอังกฤษ และเราจะถือว่าการโจมตีต่อท่าน คือการโจมตีต่อเราเอง"^๑

ส่วนสหรัฐอเมริกาก็ยังไม่พร้อมที่จะประกาศสนับสนุนประเทศไทยเพียงแต่ให้คำมั่นว่า ในกรณีถ้าประเทศไทยถูกรุกรานและถ้าต้องการป้องกันตัวจริง ๆ แล้วรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็จะถือว่าไทยมีฐานะอย่างจีนและช่วยเหลืออย่างที่จะช่วยจีน^{๑๐} ท่าทีดังกล่าวของอังกฤษ และสหรัฐอเมริกาทำให้ไทยรู้สึกโดดเดี่ยวในการเผชิญหน้ากับการรุกรานของญี่ปุ่น ดังเช่นคำปรารภของจอมพล. พิบูลสงครามว่า "พวกนี้จะให้เราสู้คนเดียว"^{๑๑} และจะมีผลอย่างยิ่งต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในเวลาต่อมา

ด้วยเหตุนี้ เมื่อญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกทางภาคใต้ของประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และเกิดปะทะกันขึ้น รัฐบาลไทยจำต้องโอนอ่อนตามญี่ปุ่นเนื่องจากเห็นว่าไทยไม่มีกำลังพอ และอังกฤษกับสหรัฐอเมริกาก็ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือไทยได้ ชินสุญี่ปุ่นไปประเทศไทยจะเสียหายอย่างหนักจึงมีมติสั่งให้หยุดยิงเพื่อเจรจากับฝ่ายญี่ปุ่น^{๑๒} ในการเจรจากับญี่ปุ่นเสนอให้ไทยเลือกเอาระหว่าง 4 แผน แผนที่ 1 ไทยกับญี่ปุ่นทำพันธมิตรในทางรุกรานและป้องกันร่วมกัน แผนที่ 2 ไทยเข้าเป็นภาคีในกติกาสัญญาไตรภาคี ฉบับลงวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2483 กล่าวคือ เข้าร่วมฝ่ายอักษะกับเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น ทั้งสองแผนนี้ญี่ปุ่นจะรับประกันว่าจะเคารพเอกราช อธิปไตยและเกียรติยศของประเทศไทย และร่วมมือกับประเทศไทยในการเอาคืนแดนที่เสียไปกลับคืนมา แผนที่ 3 ไทยให้ความร่วมมือทางทหารตามที่จำเป็นแก่ฝ่ายญี่ปุ่น รวมทั้งการอนุญาตให้ทหารญี่ปุ่นผ่านอาณาเขตไทยและให้ความสะดวกทุกอย่างที่จำเป็น พร้อมทั้งป้องกันมิให้เกิดการปะทะกันระหว่างทหารไทยกับทหารญี่ปุ่น

^{๑๐} พิบูลสงคราม, จอมพล. พิบูลสงคราม, เล่ม 4 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มนตรี, 2518), หน้า 399.

^{๑๑} ชาตรี ฤทธารมย์, "นโยบายต่างประเทศของไทย (2488-2497)", วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511, หน้า 1.

^{๑๒} ดิเรก ชัยนาม, เรื่องเดียวกัน, เล่ม 1, หน้า 179.

^{๑๓} กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย, หน้า 43.

หรือแผนที่ 4 ไทยกับญี่ปุ่นรับร่วมกันจะป้องกันประเทศไทย ในที่สุด คณะรัฐมนตรีได้เลือกเอาแผนที่ 3 มีการลงนามข้อตกลงระหว่างผู้แทนฝ่ายไทย (นายดิเรก ชัยนาม) กับญี่ปุ่น (ทสึโบกามิ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย) ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ตามข้อตกลงนี้ ประเทศไทยจะอนุญาตให้กองทหารญี่ปุ่นผ่านดินแดนของประเทศไทยไปได้และจะให้ความสะดวกทุกอย่างที่จำเป็นเพื่อการดังกล่าว ส่วนฝ่ายญี่ปุ่นให้ประกันว่าเอกราชอธิปไตยและเกียรติยศของประเทศไทยจะได้รับการเคารพ¹³

ภายหลังจากที่ประเทศไทย ได้ยอมตกลงอนุญาตให้ทหารญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยได้เพียง 2 วัน ญี่ปุ่นก็เริ่มบีบบังคับขอให้รัฐบาลไทยให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาราชการอีก เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2484 มองไม่เห็นทางเลือกอื่น นอกจากจะยอมรับทำความตกลงร่วมมือทางทหารกับญี่ปุ่น ยังไม่ทันที่รัฐบาลจะเสนอความตกลงนั้นต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อขอความเห็นชอบ ฝ่ายญี่ปุ่นเดินแผนใหม่เสนอขอให้ทำสัญญาเป็นพันธมิตรต่อกันทีเดียว และเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ได้ขอให้รัฐบาลไทยส่งกำลังทหารไปร่วมรบกับญี่ปุ่นด้านประเทศจีน การเจรจาดำเนินต่อมาจนถึงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 จึงได้มีการลงนามในกติกาสัญญาล้มพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม¹⁴ มีหลักการสำคัญว่า ทั้งสองประเทศต่างเคารพเอกราชและอธิปไตยของกันและกัน ในกรณีที่ฝ่ายใดเกิดขัดกันทางอาวุธกับประเทศที่

¹³ กนต์ธีร์ ศุภมงคล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 43-45.

¹⁴ หลวงวิจิตรวาทการ ได้กล่าวถึง เหตุผลของการลงนามในกติกาสัญญาล้มพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามว่า ไม่เกี่ยวกับการบีบบังคับของญี่ปุ่น แต่เป็นความคิดของไทยเองที่ต้องการให้ญี่ปุ่นมั่นคงต่อสัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคารพเอกราชและอธิปไตยของไทย เนื่องจากญี่ปุ่นนับถือพุทธศาสนา ดังนั้น การลงนามในสัญญานี้ต่อหน้าพระพุทธรูปปฏิมากรแก้วมรกต ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนไทย ชาวเขมร ชาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ชาวพม่า และชาวอินเดีย จะเป็นเครื่องผูกมัดที่ดีกว่าอย่างอื่นที่จะให้ญี่ปุ่นเคารพในสัญญาและเกิดความยำเกรงว่า ถ้าตนละเมิดเอกราชและอธิปไตยของไทยให้เป็นการผิดสัญญาที่ทำไว้ต่อหน้าพระพุทธรูปปฏิมากรแก้วมรกตแล้ว พุทธศาสนิกชนทั่วเอเชียจะเกลียดชังญี่ปุ่น....

หลวงวิจิตรวาทการ, "หลังฉากประกาศสงคราม" ตู้ทอง 1 (ตุลาคม 2513), หน้า 25 - 26.

สาม อีกฝ่ายหนึ่งจะรับเข้าเป็นพันธมิตรให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในทางการเมือง การเศรษฐกิจ และการทหาร โดยไม่แยกทำสัญญาสงบศึกหรือสัญญาสันติภาพกับประเทศที่สามนั้น กติกานี้เป็นอันใช้แทนสัญญาลงวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ซึ่งให้สิทธิแก่กองกำลังทหารญี่ปุ่นที่จะเดินทัพผ่านประเทศไทยเท่านั้น และมีพิธีสารลับผนวกท้าย กำหนดให้ญี่ปุ่นช่วยประเทศไทยให้รับดินแดนที่เสียไปกลับคืน และไทยรับช่วยญี่ปุ่นในสงครามที่ทำกับฝ่ายตะวันตกทั้งหลายเหล่านี้ เพื่อประโยชน์แห่ง " การสถาปนาระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก " ดังปรากฏ ในคำปรารภของกติกา¹⁵

เนื่องจากมีกองกำลังทหารญี่ปุ่นอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก และฝ่ายญี่ปุ่น ได้ใช้ประเทศไทยเป็นทางลำเลียงกำลังทหารที่ส่งไปปฏิบัติการในดินแดนที่เคยอยู่ในการปกครองของฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับผลสำเร็จ ประกอบกับทางอังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้ส่งเครื่องบินมาทำการทิ้งระเบิดบางส่วนในราชอาณาจักรไทยที่ญี่ปุ่นมีกำลังทหารอยู่ ดังนั้น เมื่อญี่ปุ่นพยายามเรียกร้องให้ประเทศไทยเพิ่มความร่วมมือป้องกันกับญี่ปุ่นมากขึ้น ด้วยการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ เพราะญี่ปุ่นหวังใยในความปลอดภัยของเขตหลัง ทรานโคที่ไทยยังลังเลใจไม่ยอมประกาศสงครามให้แก่ซัดลงไป รัฐบาลไทยจึงได้ตัดสินใจประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485¹⁶

การเข้ามาของญี่ปุ่น จึงส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของไทยจากการประกาศนโยบายเป็นกลางไปเป็นการเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะหรือญี่ปุ่นและประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกาในที่สุด ซึ่งการปรับเปลี่ยนนโยบายดังกล่าวจะส่งผลต่อท่าทีของฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกา และส่งผลต่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในของไทย กล่าวคือ

ในระยะแรก ๆ ที่รัฐบาลไทยยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านเข้าประเทศไทย อังกฤษและสหรัฐอเมริกามีท่าทีเห็นใจไทย¹⁷ เพราะเข้าใจดีว่าสถานการณ์บีบบังคับให้ไทยต้องทำเช่นนั้นและต่อมาเมื่อรัฐบาลไทยลงนามในกติกาสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่น

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48-49.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50-51.

¹⁷ คำให้การต่อศาลอาชญากรรมสงครามของ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภิตย์ทิพอาภา และนายทวี บุญยเกตุ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จักรวรรดิ, 2526)

อังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่ยังมีท่าทีผ่อนปรนต่อไทย โดยทั้งสองประเทศเห็นพ้องกันว่า ยังไม่ควรประกาศสงครามกับไทย เพียงแต่ถือประเทศไทยเป็นดินแดนที่ถูกศัตรูยึดครอง ทั้งนี้ เพราะอังกฤษเห็นว่า การกระทำเช่นนั้นจะเท่ากับช่วยให้รัฐบาลในขณะนั้นสามารถรวบรวมคนไทยให้เป็นปฏิปักษ์ต่ออังกฤษได้¹⁹ แต่เมื่อรัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ท่าทีของทั้งสองประเทศที่มีต่อประเทศไทยจะแตกต่างกันเป็นครั้งแรก กล่าวคือรัฐบาลอังกฤษได้ประกาศสงครามตอบ เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2485 โดยให้ถือว่ามิสสถานะสงครามกับไทยตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 และยังสามารถชักชวนให้ แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และแอฟริกาใต้ ซึ่งเป็นประเทศในเครือจักรภพดำเนินการอย่างเดียวกัน ซึ่งปรากฏว่ารัฐบาลแคนาดาไม่ประกาศสงครามกับประเทศไทย แต่ถือประเทศไทยว่า อยู่ในภาวะสงครามทางเศรษฐกิจ รัฐบาลออสเตรเลียประกาศสถานะสงครามกับประเทศไทยเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2485 รัฐบาลนิวซีแลนด์ประกาศเมื่อวันที่ 16 มีนาคม ว่ามิสสถานะสงครามกับประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 เป็นต้นมา รัฐบาลแอฟริกาใต้ประกาศทำนองเดียวกันเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ แต่รัฐบาลไทยประกาศไม่รับรู้ประกาศของทั้งสามประเทศนั้น เนื่องจากไม่มีเหตุผลอย่างใดที่จะก่อให้เกิดสถานะสงครามระหว่างกัน²⁰

สำหรับสหรัฐอเมริกายังคงยืนยันไม่ประกาศสงครามตอบ และคงถือประเทศไทยเป็นดินแดนที่ถูกยึดครองต่อไป เว้นเสียแต่ในกรณีที่กำลังทหารไทย จะเข้าร่วมในการปฏิบัติการทางทหารของญี่ปุ่นต่อกองกำลังทหารของสหรัฐอเมริกา หรือสหประชาชาติ สหรัฐอเมริกาจึงจะปฏิบัติต่อกำลังทหารไทยเสมือนหนึ่งศัตรู²¹ นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังคงถือ มรว. เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ซึ่งประกาศไม่ยอมรับการประกาศสงครามของรัฐบาลไทยในขณะนั้น ต่ออังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เป็นทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันอยู่ตามเดิม แต่ไม่ถึงกับ

¹⁹ กนต์ธีร์ ศุภมงคล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 55-56.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

เป็นผู้แทนประชากรเสรีของประเทศไทย²¹

การที่ท่าทีของอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่มีต่อไทยแตกต่างกัน อาจจะเป็น เพราะผลประโยชน์ของอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับประเทศไทยในสมัยนั้น ถูก กระทบกระเทือนต่างกัน คือ สมัยก่อนสงครามโลก อังกฤษเป็นเจ้าของอาณานิคมแห่ง สหภาพมลายู และสหภาพพม่า การที่อาณานิคมดังกล่าวถูกญี่ปุ่นบุกกรุกโดยใช้ประเทศไทย เป็นฐานทัพ ย่อมสร้างความไม่พอใจให้แก่อังกฤษ และอังกฤษยังได้รับความเสียหายในแง่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากประเทศอังกฤษเป็นประเทศทุนนิยม ใหญ่ที่กุมเศรษฐกิจของไทยไว้ เช่น ลัมปทานป่าไม้สัก ลัมปทานเหมืองแร่ ธนาคาร การค้า การเดินเรือและวิสาหกิจมากมาย ฯลฯ นอกจากนี้ รัฐบาลสมัยนั้นยังสร้างความไม่พอใจให้อังกฤษมากยิ่งขึ้น ด้วยการยกกองทัพไปยึดครอง รัฐเชียงตุง เมือง พาน ฯลฯ และการเอาไทรบุรี ปะลิส กลันตัน ตรังกานูซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษ มาอยู่ใต้การปกครองของไทย อังกฤษจึงไม่พร้อมที่จะประนีประนอมหรือโอนอ่อนให้ แก่ไทยและถือเป็นผู้ส่งครามอย่างเปิดเผย ส่วนสหรัฐอเมริกาจะแตกต่างจากอังกฤษ เพราะสหรัฐอเมริกามีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจน้อยมากในประเทศไทยเมื่อเปรียบ เทียบกับอังกฤษ ประกอบกับสหรัฐอเมริกามีอุดมการณ์การปกครองแบบประชาธิปไตย และต่อต้านสภาพอาณานิคมในทุกรูปแบบ ดังนั้นการช่วยเหลือผู้ที่คิดปลดปล่อยประเทศ ให้เป็นเอกราชจากการถูกเข้ายึดครองของต่างชาติ จึงเป็นเสมือนการแสดงเจตนา รมณ์ของสหรัฐอเมริกาว่ายึดมั่นอยู่ในแนวคิดดังกล่าว นอกจากนี้ จีนยังทำให้สหรัฐ อเมริกาตัดสินใจได้อย่างแน่วแน่ยิ่งขึ้น โดยได้เสนอแนะว่า การไม่ประกาศสงคราม จะแสดงให้โลกเห็นถึงความเห็นอกเห็นใจที่สหรัฐอเมริกามีต่อกองทัพไทยและคนไทย เพราะไทยถูกญี่ปุ่นดึงเข้าสู่สงครามอย่างไม่เต็มใจ การไม่ประกาศสงครามยังจะทำ

²¹ จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง พระพิศาลสุขุมวิท เรื่องหนังสือ จดหมายเหตุของเสรีไทย เกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเคลย์ และสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2522), หน้า 27.

ให้การปฏิบัติการของจีนเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทยได้สะดวกยิ่งขึ้น²²

การที่อังกฤษประกาศสงครามกับไทย จะส่งผลต่อสถานการณ์ของประเทศไทยภายหลังจากสงครามโลก ครั้งที่ 2 เพราะประเทศไทยจะต้องเผชิญปัญหาการแก้สถานะสงครามกับอังกฤษ แม้ว่าก่อนหน้าสงครามจะยุติ ประเทศไทยจะได้พยายามเจรจากับอังกฤษถึงสถานการณ์ของประเทศไทยภายหลังจากสงครามแล้วก็ตาม แต่อังกฤษก็ยังคงไม่แสดงท่าทีใดๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติของอังกฤษต่อไทยภายหลังจากสงคราม และจากท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่ยังผ่อนปรนต่อไทย โดยไม่ได้ประกาศสงครามต่อไทย และถือไทยเป็นประเทศที่ถูกศัตรูยึดครอง ก็จะทำให้ไทยหันไปขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในการเจรจากับอังกฤษ เพื่อยุติสถานะสงคราม ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของไทย จากนโยบายเป็นกลางไปเป็นการเข้าร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่น และประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา นอกจากจะส่งผลต่อท่าทีของอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว ยังส่งผลต่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในของไทยด้วย แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงสถานการณ์ทางการเมืองของไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เสียก่อน

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำในระบอบใหม่ ได้พยายามวางรากฐานทางการเมืองของตนให้มั่นคงโดยการนำการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศและมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย เข้ามาแทนที่การปกครองในระบอบเก่า ขณะเดียวกันก็ได้มีความพยายามที่ทำลายฐานอำนาจทางการเมืองของกลุ่มผู้นำในระบอบเก่าซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพวกเจ้านายและขุนนาง เช่น การล้มเลิกอภิรัฐมนตรี การเชิญเสด็จเจ้านายหรือพระราชวงศ์ที่สำคัญ ๆ ไปประทับยังต่างประเทศ และการระบุในรัฐธรรมนูญ ให้เจ้านายที่มียศตั้งแต่หม่อมเจ้าขึ้นไปดำรงฐานะอยู่เหนือการเมือง อันเป็นการกีดกันไม่ให้เจ้านายเข้ามามีบทบาททางการเมือง นอกจากนี้ ยังมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มเจ้าและขุนนางเพื่อ

²² จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง พระพิศาลสุขุมวิท เรื่องหนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนติ นิวเคลย์ และสหรัฐอเมริกา, หน้า 22-23 และ จันทรา บุรณฤกษ์ และปิยนารถ บุณนาค, รายงานผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลกระทบทางการเมืองจากความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2463-2506), (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 64.

ต่อต้านคณะราษฎร ก็จะมีการปราบปรามอย่างรุนแรง ดังจะเห็นได้จากกบฏบวรเดช และการจัดตั้งศาลพิเศษในปี พ.ศ. 2481 เป็นต้น ซึ่งยังผลให้กลุ่มเจ้านาย และขุนนางหมดยุคทางการเมืองในเวลาต่อมา

แม้ว่าคณะราษฎร จะมีวัตถุประสงค์อยู่ที่การเปลี่ยนระบอบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์อยู่เหนือกฎหมายมาเป็นการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย²³ แต่เนื่องจากคณะราษฎรประกอบขึ้นจาก กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มีแนวคิดทางการเมืองแตกต่างกัน ที่เห็นได้ชัดพอจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มทหารภายใต้การนำของจอมพล. พิบูลสงคราม และกลุ่มพลเรือนภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์

กลุ่มทหารมีแนวโน้มในระบบการปกครองประชาธิปไตย ที่ทหารมีเสียงตัดสินใจนโยบายต่าง ๆ ที่สำคัญ และหากเป็นไปได้ก็จะใช้อำนาจเด็ดขาด กลุ่มนี้ นำโดยจอมพล. พิบูลสงครามซึ่งเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองนับตั้งแต่เป็นผู้รับภาระสำคัญในการปราบปรามกบฏบวรเดช ซึ่งยังผลให้จอมพล. พิบูลสงคราม (ขณะนั้น คือ นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม) ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมใน พ.ศ. 2477 และจะได้มีการเร่งรัดพัฒนากองทัพกันอย่างขนานใหญ่ อันจะทำให้กองทัพเริ่มขยายตัวมีความเข้มแข็งและอิทธิพลทางการเมืองมากขึ้นกว่าเดิม ประกอบกับ จอมพล. พิบูลสงคราม ได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกสืบต่อจากนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันให้ จอมพล. พิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในฐานะผู้สืบทอดจากนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ในปี พ.ศ. 2481

ภายหลังจากการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จอมพล. พิบูลสงคราม พยายามสร้างรากฐานทางการเมืองของตนให้มั่นคง เช่น การเสริมสร้างกำลังกองทัพ (เห็นได้จากงบประมาณ) การใช้นโยบายการสร้างชาติ (ลัทธิชาตินิยม) ซึ่งกรณีการเรียกร้องดินแดนอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศส ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของการใช้ลัทธิชาตินิยมในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบอบเผด็จการทหารซึ่งจะสร้างความหวาดระแวงให้แก่กลุ่มพลเรือน อันจะนำไปสู่การต่อต้านจอมพล. พิบูลสงครามในภายหลัง

กลุ่มพลเรือน เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดเสรีนิยมสังคมนิยม ซึ่งจะเน้นความสำคัญ

²³ ปรีดี พนมยงค์, บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบอบประชาธิปไตย (พระนคร: โรงพิมพ์นิติเวช, 2515), หน้า 1-2.

ของการมีระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ มีการปฏิรูปเศรษฐกิจ-สังคมระดับมูลฐานลงไปถึงกลุ่มคนในระดับล่าง กลุ่มนี้ นำโดยนายปรีดี พนมยงค์

นอกจากมีความแตกต่างเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองแล้ว ทั้งสองกลุ่มยังมีความแตกต่างในด้านการต่างประเทศ กล่าวคือ กลุ่มทหารมีแนวคิดสนับสนุนญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นแสดงให้เห็นประจักษ์ถึง ความสามารถทางการทหาร และการสร้างชาติอันควรเป็นตัวอย่างแก่ประเทศไทย และไม่สู้จะยินดีในการมีสัมพันธไมตรีกับมหาอำนาจตะวันตกเดิมที่มีอิทธิพลในประเทศมาก่อน คือ อังกฤษ และฝรั่งเศส ในทางตรงกันข้าม กลุ่มพลเรือนจะมีแนวคิดสนับสนุนความสัมพันธ์อันดีกับมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางการค้า เศรษฐกิจและการเงินกับประเทศไทยอย่างมาก²⁴

ความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มนี้จะเกิดขึ้นภายหลังจากญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทย ซึ่งรัฐบาลไทยจำต้องยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และมีการลงนามในกติกาสัญญาพันธมิตรไมตรีระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่นในวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ต่อมาญี่ปุ่นได้ขอกู้เงินเป็นค่าใช้จ่ายของกองทหารญี่ปุ่นที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย นายปรีดี พนมยงค์ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้เสนอความเห็นต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า การที่ญี่ปุ่นขอกู้เงินนี้คงจะไม่ใช่วงวดหนึ่งงวดเดียวเท่านั้น คงจะต้องขอกันเรื่อย ๆ ไปตามที่เขาเห็นจำเป็นสำหรับกำลังทหารของเขา การให้ญี่ปุ่นกู้เงิน เพื่อประโยชน์ในการทำสงครามเช่นนี้ ญี่ปุ่นยอมไม่มีหลักประกันให้ไทยแต่อย่างใด ผลจะเป็นว่ารัฐบาลไทยจะต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อสนองคำร้องขอของญี่ปุ่น จะมีธนบัตรหมุนเวียนภายในประเทศมากขึ้น ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ บั่นทอนความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการเงินของไทย ฉะนั้น จึงเห็นควรหลีกเลี่ยงไม่ยินยอม หากญี่ปุ่นมีความจำเป็นต้องจ่ายเงินเพื่อประโยชน์ของกองทัพญี่ปุ่น ก็ให้เขาจัดพิมพ์ธนบัตรทางทหารของเขาขึ้นใช้เองเป็นกรณีพิเศษ เมื่อเสร็จสิ้นสงครามก็จะได้ประกาศเลิกใช้ธนบัตรทหารญี่ปุ่น และไม่กระทบกระเทือนฐานะทางเศรษฐกิจและการเงินของไทยแต่จอมพล. พิบูลสงครามไม่เห็นด้วยเพราะเห็นว่า ถ้ายอมให้ญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรทหาร

²⁴ กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร, นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481 - 2487 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 10-11.

ใช้ได้ในประเทศไทย จะเป็นการเสื่อมเสียต่อเอกราชและอธิปไตยอย่างแน่ชัด ซึ่ง นายปรีดี พนมยงค์ ได้แย้งว่า การที่ไทยยอมให้ทหารญี่ปุ่นผ่านเข้ามาในประเทศไทย เป็นจำนวนมากมายก้เป็นการเสื่อมต่อเอกราชและอธิปไตยของประเทศไทยอยู่แล้วมิใช่หรือ จอมพลป. พิบูลสงครามก็ยืนยันจะให้ฝ่ายญี่ปุ่นยืมเงินบาทไปใช้จ่ายจนได้ ความขัดแย้งในเรื่องดังกล่าวยังผลให้นายปรีดี พนมยงค์พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เป็นต้นไป²⁵

ความขัดแย้งระหว่างจอมพลป. พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ มาถึงจุดแตกแยก เมื่อจอมพลป. พิบูลสงครามได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ทั้งนี้เพราะนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการประกาศสงครามได้รวบรวมบุคคลที่มีความเห็นเดียวกันจัดตั้งองค์การใต้ดินหรือที่เรารู้จักกันดีในนามของเสรีไทย เพื่อต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น และดำเนินการเจรจาช่วยผ่อนหนักเป็นเบาในการเรียกร้องค่าเสียหายจากประเทศไทย หากฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะสงคราม²⁶ นอกจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ยังมีเหตุผลทางการเมืองภายในแฝงอยู่ด้วย นั่นคือความเคลื่อนไหวในการที่จะล้มรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม โดยจะได้รับความร่วมมือจากกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ที่มีความขัดแย้งกับจอมพลป. พิบูลสงคราม เช่น กลุ่มส.ส.อีสาน และกลุ่มทหารเรือ เป็นต้น²⁷ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนิยมเจ้านาโดย มรว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ซึ่งได้ประกาศไม่ยอมรับการประกาศสงครามของรัฐบาลไทยต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา อันเป็นจุดเริ่มต้นของเสรีไทยภายนอกประเทศ และจะได้ร่วมมือกับเสรีไทยภายในประเทศต่อต้านญี่ปุ่นในเวลาต่อมา

²⁵ กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทโศบายของไทย, หน้า 57.

²⁶ จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง พระพิศาลสุขุมวิท เรื่องหนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับการปฏิบัติการใน แคนดี นิวเดลี และสหรัฐอเมริกา, หน้า 20.

²⁷ ไปรตดูรายละเอียดใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, "ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2481-2492," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 75-81 และ 87-92.

ในการดำเนินงานของเสรีไทยภายในประเทศนั้น ระยะเวลา นายปรีดี พนมยงค์ คิดจะแยกตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่อีกคณะหนึ่งโดยจะยึดภาคเหนือของประเทศไทย เป็นศูนย์ต่อต้านญี่ปุ่น แต่ความคิดนี้เป็นไปไม่ได้ เพราะญี่ปุ่นสามารถคุมจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญได้หมด จึงต้องหาทางอื่นเพื่อติดต่อกับฝ่ายสหประชาชาติ โดยการส่งคนออกไปเจรจาเพื่อจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่น และในขณะเดียวกัน ก็พยายามเจรจาให้ฝ่ายสัมพันธมิตรรับรองเอกราช และบูรณภาพของประเทศไทยภายหลังสงคราม ทั้งนี้เพราะอังกฤษมีท่าทีแข็งกร้าว นับตั้งแต่รัฐบาลไทยประกาศสงคราม เช่น ในการประชุม ไอ บี อาร์ ที่แคนาดา ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2485 อังกฤษได้เสนอต่อที่ประชุมว่า เสรีสงครามแล้ว ควรจัดให้ไทยเป็นประเทศในอารักขา^{๒๑} หรือแม้แต่เซอร์โจชาย ครอสบี้ อดีตอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย ยังได้เสนอให้รัฐบาลอังกฤษลดกำลังทหารของไทยและจัดให้ไทยเป็นประเทศอารักขา เป็นต้น^{๒๒}

ท่าทีของอังกฤษดังกล่าว จะทำให้องค์การต่อต้านญี่ปุ่นของไทย หรือเสรีไทย งดรับดำเนินการเจรจา เพื่อหยั่งท่าทีของอังกฤษที่มีต่อสถานการณ์ทางการเมืองของไทยภายหลังสงคราม โดยอาศัยความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เพราะสหรัฐอเมริกามีท่าทีเห็นใจไทยในความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกับญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จากภายหลังที่จีนประกาศเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2486 ว่า จีนถือว่าประเทศไทย ถูกบังคับให้เข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่น จีนไม่ถือไทยเป็นศัตรู แต่เป็นดินแดนที่ถูกทหารญี่ปุ่นยึดครอง^{๒๓} สหรัฐอเมริกาก็ได้ประกาศเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2486 ว่า สหรัฐอเมริกาเห็นชอบด้วยกับท่าทีของจีนในสิ่งที่เกี่ยวกับประเทศไทยพร้อมทั้งยืนยันว่าสหประชาชาติไม่มีความมุ่งหมายทางดินแดนของประเทศไทยแต่อย่างใด และประสงค์จะเห็นไทยเป็นประเทศเอกราช มีอธิปไตยสมบูรณ์ และสหรัฐอเมริกาก็ให้อังกฤษออกประกาศทำนองเดียวกันด้วย แต่อังกฤษตกลงใจว่าจะยังไม่ออกถ้อยแถลง

^{๒๑} มรว. เสนีย์ ปราโมช, "การเจรจาระงับสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่," ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2511), หน้า 2.

^{๒๒} กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย, หน้า 125.

^{๒๓} กนต์ธีร์ ศุภมงคล, "พีเนตรและเสรีไทย," อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกเนตร เขมะโยธิน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า (76).

อย่างเป็นทางการเกี่ยวกับประเทศไทย หากมีผู้ถามก็จะตอบเพียงสั้น ๆ ว่า โดยทั่วไปรัฐบาลอังกฤษสนับสนุนถ้อยคำของจีน การที่อังกฤษยังไม่ยอมรับฐานะของประเทศไทย ก็เพราะอังกฤษยังมีปัญหาดินแดนอยู่กับไทย^๑

เมื่ออังกฤษไม่ยอมตกลงถึงท่าทีของอังกฤษ ต่อประเทศไทยอย่างเปิดเผย สหรัฐอเมริกาจึงพยายามให้อังกฤษ ถกลงท่าทีให้สหรัฐอเมริกาทราบเป็นการภายใน เพื่อเป็นการประสานนโยบายของอังกฤษ และสหรัฐอเมริกาให้สอดคล้องกัน แต่อังกฤษยังคงนิ่งเฉยไม่ยอมแสดงท่าทีใด ๆ ต่อไทย เพียงแต่มีการตกลงร่วมมือกับไทยในด้านการทหารเท่านั้น^๒

นอกจากความพยายามในการเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร ถึงสถานภาพของประเทศไทยภายหลังสงครามแล้ว องค์การต่อต้านญี่ปุ่น หรือเสรีไทยยังได้มีความเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในประเทศด้วยโดยพยายามที่จะโค่นล้มรัฐบาลจอมพล. ปิบูลสงคราม ทั้งนี้เพราะนับตั้งแต่ครั้งปีหลังของปี พ.ศ. 2486 เป็นต้นไป ญี่ปุ่นจะตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบ โดยเริ่มถูกตีโต้จากฝ่ายสัมพันธมิตร^๓ ทำให้จอมพล. ปิบูลสงคราม ตกอยู่ในฐานะลำบาก เนื่องจากจอมพล. ปิบูลสงคราม ถูกกดดันจากฝ่ายญี่ปุ่นซึ่งลดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและบีบบังคับทางการเงินมากขึ้น และจากกลุ่มการเมืองภายในประเทศ ภาวะดังกล่าวนี้ ได้ผลักดันให้จอมพล. ปิบูลสงครามแสวงหาทางออกใหม่ด้วยการปรับเปลี่ยนนโยบายเป็นพันธมิตร หันมาวางแผนสู้รบกับญี่ปุ่น^๔ โดยเริ่มจากการเคลื่อนไหวงานใต้ดิน ในการติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรผ่านประเทศจีน คณะนายทหารผู้ได้รับมอบหมายจากจอมพล. ปิบูลสงคราม ในการดำเนินงานใต้ดินนั้น ได้มีการติดต่อกับทหารจีนในบริเวณชายแดนจีนกับรัฐเชียงตุงอยู่

^๑ กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทโศบายของไทย, หน้า 126.

^๒ โปรดดูรายละเอียดในเรื่องเดียวกัน , หน้า 129 - 132 และ 138-140.

^๓ ทวี ธีระวงศ์เสรี, สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 180.

^๔ โทชิฮารุ โยชิโกะวา, รัฐบาลจอมพล. ปิบูลสงครามและสงครามแปซิฟิก แปลโดย อากาศ พงษ์ธรรมสาร (กรุงเทพฯ: โครงการแปลไทย-ญี่ปุ่น มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2528), หน้า 37.

หลายครั้งด้วยกัน^{๖๖} ขณะเดียวกันรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม ได้ตราพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ขึ้น สำหรับดำเนินการโครงการย้ายเมืองหลวงไปจังหวัดเพชรบูรณ์ และได้เกณฑ์ประชาชน จัดสร้างเมืองหลวงนี้ อย่างขนานใหญ่ ทั้งนี้เพื่อเป็นฐานปฏิบัติการทางทหารในการขับไล่กองทัพญี่ปุ่นร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร^{๖๗} แต่ความพยายามดังกล่าวไม่บรรลุผล นโยบายในการย้ายเมืองหลวงใหม่ไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น กลับเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม ต้องพ่ายมติในสภาผู้แทนราษฎรและในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม ยังพ่ายมติร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมมณฑล พ.ศ. 2487^{๖๘} ยังผลให้จอมพลป. พิบูลสงครามต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ผลสำคัญที่ตามมากับการสิ้นสุดของรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม กล่าวได้ว่า กลายเป็นจุดแตกหักในคณะราษฎรระหว่างกลุ่มทหาร และกลุ่มพลเรือน กลุ่มทหาร หรือฝ่ายจอมพลป. พิบูลสงคราม จะไม่พอใจกลุ่มพลเรือน หรือฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เพราะเห็นว่าเป็นการเล่นการเมืองในระหว่างสงคราม หรือมีข้าศึกอยู่ในบ้านและอาศัยกำลังทหารต่างชาติเป็นฝ่ายสนับสนุน ส่วนกลุ่มพลเรือนซึ่งไม่พอใจการใช้อำนาจเผด็จการของ จอมพลป. พิบูลสงคราม และต้องการให้ จอมพลป. พิบูลสงคราม พ้นจากอำนาจไป และเมื่อจอมพลป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กลุ่มนี้ก็จะพยายามต่อต้าน การกลับมาใช้อำนาจของจอมพลป. พิบูลสงคราม^{๖๙}

ดังนั้น เมื่อนายควง อภัยวงศ์ โดยความสนับสนุนจาก นายปรีดี พนมยงค์ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อจาก จอมพลป. พิบูลสงคราม ได้มีการลิดรอนอำนาจและบทบาททางเมืองของจอมพลป. พิบูลสงคราม โดยมีคำสั่งปลดจอมพลป.

^{๖๖}โปรดดูรายละเอียดใน เนตร เขมโยธิน, ชีวิตนายพล (พระนคร: เขษมบรรณกิจ, 2510), หน้า 282-283.

^{๖๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า 304-307. และ เนตร เขมโยธิน, งานใต้ดินของพันเอกโยธี (พระนคร: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, 2510), หน้า 16-30.

^{๖๘}รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5/2487 (22 กรกฎาคม 2487).

^{๖๙}สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 165-166.

พิบูลสงครามออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ส่วนนายทหารบกที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และให้การสนับสนุนหรือเป็นฐานอำนาจให้กับจอมพล. พิบูลสงคราม ล้วนถูกโยกย้ายออกจากการคุมกำลังตำแหน่งสำคัญ หรือถูกปลดออกจากราชการเป็นจำนวนมาก^{๓๓} ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้จอมพล. พิบูลสงคราม กลับมามีอำนาจอีก ความจริงทางฝ่ายจอมพล. พิบูลสงคราม ได้พยายามต่อสู้ขัดขวางเช่นกัน แต่เมื่อได้รับรายงานว่าฝ่ายกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยสนับสนุนรัฐบาลใหม่ และขอร้องให้จอมพล. พิบูลสงครามปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ทำให้การต่อต้านชัดเจนไม่อาจเป็นไปได้^{๓๔} นอกจากนี้ ยังได้มีการคืนบรรดาศักดิ์ขุนนาง และข้าราชการ และออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมให้กับนักโทษทางการเมืองเกี่ยวกับกบฏ จลาจลต่าง ๆ ตั้งแต่กรณีกบฏวรวงศ์ จนถึงกรณีศาลพิเศษ พ.ศ. 2481^{๓๕} รวมทั้งยังได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2475 โดยให้ยกเลิกบทเฉพาะกาลและบทบัญญัติพระบรมวงศานุวงศ์อยู่เหนือทางการเมือง และแยกข้าราชการประจำออกจากข้าราชการการเมือง

ภายหลังจากที่จอมพล. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การดำเนินงานของเสรีไทยในการต่อต้านญี่ปุ่น และความพยายามในการเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตรถึงสถานการณ์ของไทย ภายหลังสงครามจะเป็นไปอย่างราบรื่น และสะดวกมากขึ้นกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากในวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2488 ไทยได้ส่งพระพิศาลสุขุมวิทและหลวงสุขุมน้อยประดิษฐ์ไปสหรัฐอเมริกา เพื่อเจรจาแก้ไขสถานะสงครามและการผ่อนหนักเป็นเบา รวมทั้งติดต่อหาช่องทางที่จะบรรเทาทุกข์

^{๓๓}โปรดดูรายละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 174-176.

^{๓๔}ประชัน รักพงษ์, " การศึกษาบทบาททางการเมืองในระบบรัฐสภาของรัฐบาลทหารและรัฐบาลพลเรือนในประเทศไทย (พ.ศ. 2481 - 2500)," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520, หน้า 173.

^{๓๕}โปรดดูรายละเอียดใน ประเสริฐ บัททะสุนทร, ผู้รวบรวม, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517) (พระนคร: ช. ชุมชุมช่าง, 2517), หน้า 442-460.

และบูรณะประเทศที่ประสบภัยสงคราม^{๔๒} และในการเจรจาครั้งนี้ พระพิศาลสุขุมวิท ได้ถามความเห็นของ ดร. เวลส์ หัวหน้าแผนกค่าน้ำและวิเคราะห์ภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สังกัดหน่วย O.S.S. เกี่ยวกับเรื่องอาชญากรรมสงครามด้วย ทั้งนี้เพราะนับตั้งแต่มีการประชุมจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นที่นครซานฟรานซิสโก ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2488 ฝ่ายสหประชาชาติได้ตกลงที่จะจัดการลงโทษอาชญากรรมสงครามซึ่งประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ตกอยู่ในข่ายอาชญากรรมสงครามด้วย เนื่องจากได้มีการประกาศสงครามกับอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา และให้ความช่วยเหลือแก่ญี่ปุ่น ดังนั้น เมื่อองค์การใต้ดินหรือเสรีไทยส่งตัวแทนไปเจรจา จึงได้มีการซักถามถึงหลักการของอาชญากรรมสงครามในความเห็นของสหรัฐอเมริกา ซึ่งทางฝ่ายสหรัฐอเมริกา คือ ดร. เวลส์ ได้ตอบว่า ตามความเห็นของสหรัฐอเมริกาอาชญากรรมสงครามนั้นจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทารุณกรรม เช่น ทารุณคนฆ่าคน อย่างเช่นในค่ายกักขังเชลย เป็นต้น^{๔๓}

นอกจากนี้ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 ยังได้ส่งนายกนต์ธีร์ ศุภมงคล ไปสหรัฐอเมริกาเพื่อสมทบกับ มรว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นหัวหน้าเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา และนายสงวน ตุลารักษ์ เพื่อเจรจากับรัฐบาลอเมริกัน โดยมีจุดมุ่งหมายให้อังกฤษเปิดเผยท่าทีเกี่ยวกับอนาคตของประเทศไทยออกมาให้แน่ชัด ก่อนที่ญี่ปุ่นจะพ่ายแพ้สงครามขึ้นเด็ดขาด เพราะสหรัฐอเมริกาเห็นว่า การจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นจะทำให้เกิดความสับสน เนื่องจากไทยมีทั้งรัฐบาลที่จัดขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย และรัฐบาลพลัดถิ่นนอกประเทศ^{๔๔} ในขณะเดียวกัน สหรัฐอเมริกาจึงเสนอให้ไทยตั้งคณะกรรมการไทยเสรีแทนรัฐบาลพลัดถิ่น เพื่อเป็นทางสนับสนุนงานของเสรีไทยภายในประเทศไทย เกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการดังกล่าว อังกฤษไม่เห็นด้วย เพราะ

^{๔๒} จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึง พระพิศาลสุขุมวิท เรื่องหนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเดลี และสหรัฐอเมริกา, หน้า 37-38.

^{๔๓} พระพิศาลสุขุมวิท (ประสพ สุขุม), จดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเดลี และสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม , 2522) , หน้า 212.

^{๔๔} เกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นภายนอกประเทศ โปรดดูรายละเอียดใน กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทโศบายของไทย, หน้า 147-150.

เกรงว่าญี่ปุ่นจะมีปฏิกริยารุนแรงยิ่งขึ้น อังกฤษเห็นว่าควรจะดำเนินการติดต่อกับเสรีไทยอย่างลับ ๆ ต่อไปอีก จนกว่าจะถึงเวลาจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวในดินแดนไทยที่ได้รับการปลดปล่อยแล้ว⁴⁵

ต่อมา เมื่อได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น ที่นครซานฟรานซิสโก ไทยจึงแถลงต่อสหรัฐอเมริกาว่า ไทยพร้อมที่จะประกาศสงครามกับญี่ปุ่นทันที ซึ่งทางสหรัฐอเมริกาได้ขอร้องให้รอเอาไว้ก่อน เพราะการประกาศเช่นนั้นอาจสร้างความไม่พอใจให้แก่ญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นอาจดำเนินการรุนแรง จนถึงกับยึดครองประเทศไทยอย่างเด็ดขาดได้ จึงขอให้ไทยช่วยเหลือทางใต้ดินไปก่อน⁴⁶

การดำเนินการในการเจรจากับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาดังกล่าว ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือทางการทหารและข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ จะทำให้ในที่สุดอังกฤษยินยอมให้แจ้งต่อฝ่ายไทยด้วยวาจาในวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2488 ว่า

"1) อังกฤษถือว่าเป้าหมายสุดท้ายของสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ สำหรับประเทศไทยมีลักษณะอย่างเดียวกัน

2) อังกฤษไม่มีข้อเคลือบแคลงสงสัยในความแน่วแน่แท้จริงใจของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ที่ปรารถนาจะร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร และ

3) อังกฤษรู้สึกว่าจะพึงดำเนินการติดต่อโดยตรงกับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไปจนกว่าจะถึงเวลาจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้นบนผืนแผ่นดินไทย ที่ได้รับการปลดปล่อยแล้ว ตามคำริขของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ถ้อยคำ ในข้อ 1) แปลได้ว่าอังกฤษรับจะเคารพเอกราชและอธิปไตยหลังสงคราม

2) เป็นการยอมรับนับถือความร่วมมือที่ขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นหัวหน้าได้ให้แก่สหประชาชาติ"⁴⁷

หลังจากนั้น สหรัฐอเมริกาได้มีการเจรจาปรึกษาหารือกับอังกฤษ ถึงท่าทีของทั้งสองประเทศที่มีต่อไทยภายหลังสงครามยุติ ทั้งนี้เพราะสหรัฐอเมริกามินโยบาย

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 148-150.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 151.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 153-154.

ที่จะรับรองรัฐบาลไทย (หมายถึงรัฐบาลไทยที่จัดตั้งขึ้นใหม่ภายหลังสงคราม) โดยเร็วและกลับทำความสัมพันธ์ทางการทูตด้วยอย่างเดิม และปรารถนาให้อังกฤษปฏิบัติตามทำนองเดียวกัน ความเห็นดังกล่าว ทำให้อังกฤษลำบากใจพอสมควร เพราะอังกฤษไม่ยอมยกเลิกสถานะสงครามกับไทยอย่างง่าย ๆ ตามที่สหรัฐอเมริกาได้เสนอ เนื่องจากอังกฤษยังมีลักษณะสงครามกับไทยอยู่ ในขณะที่สหรัฐอเมริกาเพียงแต่ถือประเทศไทยเป็นดินแดนที่ถูกยึดครอง ดังนั้น จึงมีปัญหามากมายที่จะต้องขจัดให้เรียบร้อยก่อนที่อังกฤษจะกลับทำความสัมพันธ์ เป็นปกติกับรัฐบาลไทยใหม่^{4*}

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอังกฤษจะไม่ยอมยุติสถานะสงครามกับไทยโดยง่าย แต่อังกฤษก็ตระหนักถึงความช่วยเหลือของเสรีไทยในการต่อต้านญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จาก เมื่อญี่ปุ่นประกาศยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ลอร์ด หลุยส์ เมานท์แบตเตน ได้ส่งสาส์นถึงนายปรีดี พนมยงค์ เห็นด้วยกับการริบออกประกาศขอปฏิเสศการประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา และมาตรการต่าง ๆ ที่เป็นผลเสียหายแก่สัมพันธมิตร ยกเลิกการเป็นพันธมิตรและการทำความตกลงอื่น ๆ กับญี่ปุ่นแล้วให้มอบกำลังทหารไทยให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อการนี้ขอให้ส่งผู้แทนไปติดต่อกับกรุงแคนดิดันท์^{5*}

การที่อังกฤษรับว่าจะไม่เกณฑ์ให้ไทยต้องยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไขอย่างญี่ปุ่น ย่อมแสดงให้เห็นว่าฝ่ายสัมพันธมิตรมิได้ถือประเทศไทยเป็นศัตรูเต็มตัว และการที่ขอให้ประเทศไทยมอบกำลังทหารให้สัมพันธมิตรใช้ ก็เท่ากับรับว่าจะไม่ปลดอาวุธกำลังทหารไทยฐานผู้แพ้สงคราม หากจะใช้ให้ช่วยในการปลดอาวุธกำลังทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยเท่านั้น^{6*}

ในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2488 นายปรีดี พนมยงค์ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้ออกประกาศสันติภาพ มีข้อความดังต่อไปนี้

"โดยที่ประเทศไทยได้เคยถือนโยบายอันแน่วแน่ที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และจะต่อสู้การรุกรานของต่างประเทศทุกวิถีทาง

^{4*} เรื่องเดียวกัน, หน้า 165-167.

^{5*} จดหมายเหตุของนายปรีดี พนมยงค์ถึง พระนิคาลสุขุมวิท เรื่องหนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทย เกี่ยวกับการปฏิบัติการใน แคนดิ นิวเดลี และสหรัฐอเมริกา, หน้า 51.

^{6*} กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทโศบายของไทย, หน้า 179.

ดังปรากฏเห็นได้ชัดจากการที่ได้มีกฎหมายกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ เมื่อพุทธศักราช 2484 อยู่แล้วนั้น ความจำนงค์อันแน่วแน่ดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นประจักษ์แล้ว เมื่อญี่ปุ่นได้ยাত্রาทัพเข้าในดินแดนประเทศไทย ในวันที่ 8 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 โดยได้มีการต่อสู้การรุกรานทุกแห่ง และทหาร ตำรวจ ประชาชนพลเมืองได้เสียชีวิตไปในการนี้เป็นอันมาก

เหตุการณ์อันปรากฏเป็นลัทธิขีปนาวุธนี้ ได้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า การประกาศสงครามเมื่อวันที่ 25 มกราคม พุทธศักราช 2485 ต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา ตลอดทั้งการกระทำทั้งหลายซึ่งเป็นปรีกษณ์ต่อสหประชาชาตินั้น เป็นการกระทำอันจากเจตจำนงของประชาชนชาวไทย และฝ่าฝืนขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และกฎหมายบ้านเมือง ประชาชนชาวไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งอยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือสนับสนุนประชาชาติผู้รักที่จะให้มีสันติภาพในโลกนี้ ได้กระทำการทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือสหประชาชาติ ดังที่สหประชาชาติส่วนมากย่อมทราบแล้ว ทั้งนี้ เป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชนชาวไทยอีกครั้งหนึ่ง ที่ไม่เห็นด้วยต่อการประกาศสงคราม และการกระทำอันเป็นปรีกษณ์ต่อสหประชาชาติ...

บัดนี้ ญี่ปุ่นได้ยอมปฏิบัติตามคำประกาศของสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่ จีน และสหภาพโซเวียต ซึ่งได้กระทำ ณ ปอตสדםแล้ว สันติภาพจึงกลับคืนมาสู่ประเทศไทย อันเป็นความประสงค์ของประชาชนชาวไทย ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงขอประกาศโดยเปิดเผยแทนประชาชนชาวไทยว่าการประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่เป็นโมฆะ ไม่ผูกพันประชาชนชาวไทยในส่วนหนึ่งเกี่ยวกับสหประชาชาติ ประเทศไทยได้ตัดสินใจที่จะให้กลับคืนมาซึ่งสัมพันธไมตรีอันดี ที่เคยมีมากับสหประชาชาติ เมื่อก่อนวันที่ 8 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 และพร้อมที่จะร่วมมือเต็มที่ทุกทางกับสหประชาชาติในการสถาปนาเสถียรภาพในโลกนี้"¹

¹ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 62 16 สิงหาคม พ.ศ. 2488 , หน้า

ภายหลังการประกาศสันติภาพ รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ได้ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง เพื่อเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ซึ่งจะร่วมมือกับฝ่ายสหประชาชาติอย่างเต็มที่ นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้เชิญ ประธานสภาผู้แทนราษฎรไปปรึกษาหารือเกี่ยวกับ ผู้ที่สมควรจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบไป เห็นพ้องกันว่าควรให้ มรว. เสนีย์ ปราโมช เข้ารับหน้าที่อันสำคัญนี้ แต่เนื่องจากเวลานั้น มรว. เสนีย์ ปราโมช ยังเดินทางมาไม่ถึงประเทศไทย ในระหว่างที่รอขอตกลงให้นายทวี บุณยเกตุ เข้ารับหน้าที่ไปพลางก่อน เนื่องจากมีภาระที่จะต้องติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรโดยใกล้ชิด ประธานสภาผู้แทนราษฎรจึงนำความเข้าเสนอที่ประชุมสภาเป็นการภายใน และได้รับความเห็นชอบจากสภาเป็นเอกฉันท์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงประกาศในพระปรมาภิไธย แต่งตั้งนายทวี บุณยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2488 ต่อมาเมื่อ มรว. เสนีย์ ปราโมช เดินทางกลับมาถึงกรุงเทพฯ นายทวี บุณยเกตุ และคณะรัฐมนตรีจึงลาออกจากตำแหน่ง และนายปรีดี พนมยงค์ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้แต่งตั้ง มรว. เสนีย์ ปราโมช เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2488 เป็นต้นไป

ภายหลังที่ไทยประกาศสันติภาพแล้ว ในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2488 สหรัฐอเมริกาโดย นายเจมส์ เบิร์นส์ รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ได้ประกาศรับทราบประกาศสันติภาพของไทย มีข้อความดังนี้

"มรว. เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยได้นำแถลงการณ์ของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม มาเสนอต่อกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประกาศนี้ คำแถลงการณ์นี้ได้แจ้งให้ถือคำประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2482 (ค.ศ. 1942) เป็นโมฆะ เพราะผิดรัฐธรรมนูญและไม่ต้องด้วยเจตนาของปวงชนชาวไทยและยังได้ประกาศว่า ประเทศไทยมีความจำนงที่จะจรรโลงความสัมพันธ์ไมตรีที่เคยมีมา กับสหประชาชาติสัมพันธมิตร เมื่อก่อนญี่ปุ่นเข้าปกครองประเทศ และได้สัญญาว่าจะพิจารณายกเลิกพระราชบัญญัติเหล่านั้นด้วยความยุติธรรมและได้สัญญาว่าประเทศไทยจะร่วมมือกับสหประชาชาติอย่างสุดความสามารถ ในอันที่จะรักษาความมั่นคงเป็นปึกแผ่นในโลก การกระทำของรัฐบาลไทย

ครั้งนี้ เป็นการจำเริญความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทย

ญี่ปุ่นได้เข้ายึดประเทศไทย พร้อมกับที่ได้เข้าโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ ต่อมาอีก 7 สัปดาห์ ประเทศไทยจึงได้ประกาศสงคราม รัฐบาลไทยใน ครั้งนั้นอยู่ในอำนาจของญี่ปุ่นทุกประการ รัฐบาลอเมริกันได้เชื่อถือลอคมา ว่า การประกาศสงครามในครั้งนั้น มีต้องด้วยเจตนาของประชาชนชาว ไทย ด้วยเหตุฉะนั้น เราจึงมิได้ถือเอาคำประกาศสงครามฉบับนั้น และ ยังคงรับรองสถานะของอัครราชทูตไทย (มรว. เสนีย์ ปราโมช) ใน กรุงวอชิงตันต่อไป และไม่รับรองรัฐบาลไทยในกรุงเทพฯ ซึ่งอยู่ใต้ อำนาจญี่ปุ่น

เมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดประเทศไทยแล้ว อัครราชทูตไทยในกรุงวอชิงตัน ได้จัดตั้งคณะเสรีไทยขึ้นทันทีในหมู่ชาวไทยทั้งหลายที่อาศัยอยู่นอกประเทศ เมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดไทย และนับแต่บัดนั้นมา คณะเสรีไทย (Free Thai Movement) นอกประเทศนี้ ก็ได้ช่วยเหลือกิจการของสหประชาชาติพันธมิตร ไว้เป็นอันมาก... รัฐบาลอเมริกันของเรากับรัฐบาลอังกฤษได้ให้ความ ช่วยเหลือสำคัญต่อและได้รับความช่วยเหลือสำคัญ ๆ จากคณะกู้ชาติภายใน ประเทศ และในระยะหลัง ๆ นี้ก็ได้ทำการติดต่อกับคณะกู้ชาติไทย ตลอดมา นับเป็นเวลาได้หลายเดือนที่คณะกู้ชาติไทยได้เตรียมพร้อมที่จะ ลุกขึ้นต่อสู้ญี่ปุ่น แต่เพื่อประโยชน์ต่อปฏิบัติการ รัฐบาลนี้กับรัฐบาลอังกฤษ ได้ขอร้องให้คณะกู้ชาติรอไว้ก่อน และก็เพราะเหตุผลที่กล่าวมานี้แต่เพียง ข้อเดียวที่คณะกู้ชาติไทยมิได้เริ่มต่อสู้ประการใด การที่ญี่ปุ่นมายอมจำนน ทำให้การต่อสู้หมดความจำเป็น... ในระหว่าง 4 ปีที่แล้วมา เรามีได้ ถือประเทศไทยเป็นศัตรู แต่ถือว่า ประเทศไทยเป็นดินแดนที่เราจะเข้าไปช่วยกู้ให้พ้นจากอำนาจศัตรู บัดนี้ เมื่อประเทศไทยได้พ้นจากอำนาจ บังจามิตรแล้ว เราจึงใคร่จะเห็นประเทศไทยได้กลับเข้าอยู่ในสังคม นานาชาติเช่นเดิม ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นชาติเสรีมีอำนาจอธิปไตย และมีเอกราช"⁵²

⁵² Keesing's Publication ค.ศ. 1945 หน้า 7379 และ ค.ศ. 1946 หน้า 7535 อ้างใน ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2, เล่ม 1, หน้า 484-487.

สำหรับอังกฤษนั้น ในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2488 นายเออร์เนสต์ เบวิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศได้ออกคำแถลงการณ์ว่า

"รัฐบาลอังกฤษรับทราบความช่วยเหลือที่ได้รับจากขบวนการต่อต้านของไทย รัฐบาลอังกฤษจะได้พิจารณาประกาศสันติภาพของไทย ด้วยความระมัดระวังก่อนเพื่อจะดูว่า มีมูลฐานเพียงพอแก่การที่จะจัดฐานะอันสมควรตาให้เข้าสู่ระเบียบได้หรือไม่ การที่ไทยได้เข้าร่วมมือกับญี่ปุ่น ทำให้มีปัญหาทางปฏิบัติหลายประการที่จะหลีกเลี่ยงไม่ชำระสะสางไม่ได้ ปัญหาเหล่านี้รัฐบาลอังกฤษจะได้ตรวจพิจารณา และท่าทีของอังกฤษขึ้นอยู่กับว่า คนไทยจะปฏิบัติตามความต้องการของทหารอังกฤษซึ่งกำลังจะเดินทางเข้ามาในประเทศไทยนั้นอย่างไรและคนไทยจะจัดการแก้ไขความผิด ซึ่งคนรุ่นก่อนได้กระทำ และจัดการคดีใช้คืนสำหรับความเสียหาย ความพินาศ และความบอบสลายที่เกิดขึ้นแก่ผลประโยชน์ฝ่ายบริติชและฝ่ายสัมพันธมิตรเพียงใด และมีส่วนช่วยในการที่จะให้สันติภาพความสงบเรียบร้อย และการบูรณะทางเศรษฐกิจกลับคืนดี ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพียงใด"^{๕๕}

ส่วนออสเตรเลีย ได้แสดงความเห็นให้รัฐบาลอังกฤษทราบ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ว่ารัฐบาลอเมริกันไม่ควรดำเนินการฝ่ายเดียวกับประเทศไทย และควรจะมีการทำความตกลงทางการเมืองและการทหารเสียก่อน ระหว่างสัมพันธมิตรด้วยกัน ออสเตรเลียอยากจะมีส่วนร่วมในการเจรจาที่ลอนดอนหรือวอชิงตัน ออสเตรเลียสนับสนุนอังกฤษ ที่ถือว่าการประกาศสงครามของไทย มิใช่เพียงแบบพิธี ออสเตรเลียเห็นด้วยกับการที่จะดึงรัฐบาลไทยที่ต่อต้านญี่ปุ่นเป็นพันธมิตร แต่เห็นว่ารัฐบาลใหม่ของไทยจำเป็นต้องเป็นรัฐบาลประชาธิปไตย และเนื่องจากไทยให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นจึงต้องจัดการกับประเทศไทยอย่างเข้มงวด ออสเตรเลียเห็นว่าไม่ควรปล่อยให้ความโน้มเอียงทางฟาสซิสต์คงอยู่ในวงการรัฐบาล หรือการปกครองของไทย ขอคัดค้านความพยายามของสหรัฐอเมริกา ที่ลดหย่อนผ่อนคลายการปฏิบัติต่อประเทศไทย^{๕๖}

^{๕๕} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เดือนมกราคม พ.ศ. 2489 อ้างใน ดิเรก ชัยนาม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 487-488.

^{๕๖} กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทโศบายของไทย, หน้า 183-184.

ฝ่ายอินเดียที่ประกาศสงครามกับไทยตามอังกฤษอีกประเทศหนึ่ง มิได้มีท่าทีแข็งกร้าว เข้มงวดอย่างออสเตรเลีย อินเดียได้เสนอข้อคิดเห็นต่ออังกฤษเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ว่าประเทศไทยน่าจะต้องมีเอกราชแท้จริงไม่ต้องตกอยู่ในความบีบบังคับหรือกดดันของประเทศจีนหรือประเทศอื่น^{๕๕}

จากทำที่ดังกล่าวของฝ่ายสัมพันธมิตรโดยเฉพาะอังกฤษทำให้ประเทศไทยต้องรีบแก้ไขสถานะสงครามกับอังกฤษ เพราะอังกฤษไม่ยอมรับรองในเอกราชและอธิปไตยของประเทศไทยจนกว่าจะได้มีการเจรจาเพื่อยุติสถานะสงครามแล้ว เกี่ยวกับเรื่องนี้ อังกฤษได้แบ่งข้อกำหนดในการเลิกสถานะสงครามออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อกำหนดทางทหารฉบับหนึ่ง และข้อกำหนดทางทหารและการเมืองอีกฉบับหนึ่ง^{๕๖}

ดังนั้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2488 ผู้แทนกองทัพอังกฤษในกรุงเทพฯ ได้แจ้งกับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ให้แจ้งกับรัฐบาลว่า รัฐบาลอังกฤษใคร่จะให้รัฐบาลไทยส่งคณะผู้แทนออกไปเจรจาทันทีทางทหารกับรัฐบาลอังกฤษ แต่เพื่อเกียรติศักดิ์ของไทยเอง ขอให้รัฐบาลไทยออกคำแถลงเองว่าจะส่งคณะผู้แทนออกไปเองเพื่อเจรจาเรื่องนี้ที่กรุงแคนดี เกาะลังกา^{๕๗} รัฐบาลไทยตกลง และได้ส่งคณะผู้แทน^{๕๘} ไป แต่ปรากฏว่าอังกฤษได้เสนอร่างข้อตกลง 21 ข้อ อันเป็นข้อตกลงที่ครอบคลุมทั้งกิจการทางการเมือง การทหาร และการเศรษฐกิจ เช่น ข้อ 1 คือให้ยุบเลิกองค์การทหาร ข้อ 8 ร่วมมือกับสัมพันธมิตรฟ้องอาชญากรสงคราม ซึ่งความหมายว่าสัมพันธมิตร (อังกฤษ) จะเข้าร่วมจัดการด้วย ข้อ 13 ดำเนินการปกครองบ้านเมือง ตามประสงค์ของสัมพันธมิตร (อังกฤษ) ข้อ 16 มีผู้แทนทางทหารของ

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า 184.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า 175.

^{๕๗} ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2, หน้า 488.

^{๕๘} คณะผู้แทนไทยประกอบด้วย พลโทศักดิ์ เสนาณรงค์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก เป็นหัวหน้า นายทวี ตะเวทิกุล ผู้แทนการคลังและกฎหมาย, พลเรือตรี แชน บัจจุสานนท์ ผู้แทนกองทัพเรือ, พันเอกสุรจิตร จารุเศรณี ผู้แทนกองทัพบก, พันเอกเนตร เขมะโยธิน ผู้แทนกองทัพบก, นาวาอากาศโททวี จุลละทรัพย์ ผู้แทนกองทัพอากาศ, นายบัว อึ้งภากรณ์ เลขานุการ และร้อยเอกเฉลิมศักดิ์ จุฑะพงค์ นายทหารคนสนิทและผู้ช่วยเลขานุการ ได้ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2488 และเดินทางกลับในวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2488

ล้มพันธมิตรเข้าจัดกำลัง จัดเครื่องมือเครื่องใช้ของกองทัพไทย ข้อ 17 เข้าควบคุม การส่งออกนอกประเทศ เช่น ข้าว ดิบก ยาง และไม้สัก ข้อ 18 ให้ข้าวแก่ล้มพันธมิตร และข้อ 20 ควบคุมนโยบายการเงินการคลังของไทย^{๕๕}

คณะผู้แทนไทยเห็นว่าไม่สามารถลงนามได้ เพราะนอกอำนาจที่ได้รับมอบหมาย จะลงนามได้ก็บางข้อเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางทหารเท่านั้น จึงส่งผู้แทนบาง ท่าน (พลเรือตรีแซน บัจจุสานนท์ นายทวี ตะเวทิกุล, พันเอกสุรจิตร จารุเศรษฐ และพันเอกเนตร เขมะโยธิน) เข้ามารายงานรัฐบาล รัฐบาลได้ประชุมปรึกษากัน เห็นว่าโดยที่รัฐบาลไม่สามารถตกลงได้ จึงจำเป็นต้องเสนอขออนุมัติต่อสภาผู้แทนราษฎร ในขณะเดียวกัน ทั้งทางผู้แทนไทยที่ลังกา (นาวาอากาศโททวี จุลละทรัพย์) และผู้ สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้รับติดต่อกับผู้แทนอเมริกันว่าเสียแรงร่วมมือด้วยอย่าง เต็มที่ กลับถูกล้มพันธมิตร (อังกฤษ) บังคับเสมือนไม่มีเอกราช เรื่องจึงปรากฏว่า รัฐบาลอเมริกันไม่ได้รับคำปรึกษาเรื่องนี้เลย ทางสภาผู้แทนราษฎรนั้น เมื่อรัฐบาลชี้แจงเหตุผลว่าถูกบีบบังคับก็จำเป็นต้องอนุมัติให้ลงนามได้แต่ให้บันทึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ ว่า จำต้องยอมอังกฤษ เพราะถูกบังคับไม่ใช่ยินยอมโดยสมัครใจ^{๕๖} แต่ยังไม่ทันลงนาม ปรากฏว่ารัฐบาลอเมริกันได้ยั้งเอาไว้เพราะทางอเมริกันมิได้รับการปรึกษาหารือเกี่ยวกับข้อเรียกร้อง 21 ข้อ จากทางอังกฤษและรัฐบาลอเมริกันได้เข้าแทรกแซงในการเจรจา ในที่สุดเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2488 จึงได้มีการลงนามในข้อตกลงทางการทหารเพียง 4 ข้อเท่านั้น ส่วนข้อตกลงในเรื่องอื่น ๆ จะได้มีการเจรจาใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ดังนั้นในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2488 รัฐบาลไทยได้ส่งคณะผู้แทนไทย ไปเจรจากับทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อยุติสถานะสงครามกับอังกฤษ^{๕๗}

^{๕๕} ดิเรก ชัยนาม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 494-495.

^{๕๖} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2488 อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 495.

^{๕๗} คณะผู้แทนไทยประกอบด้วย 1) ม.จ.วิวัฒน์ไชย ไชยันต์ หัวหน้าคณะ 2) พลโทพระยาอภัยสงคราม 3) นายเสริม วินิจฉัยกุล 4) พันเอก ม.จ.ชิตชนก กฤดากร 5) นาวาอากาศโท ม.จ.อุทัยเฉลิมลาภ วุฒิชัย 6) นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล 7) พันตรีบัว อิงภากรณ์ 8) นายประหยัด บุรณศิริ

ในการเจรจาครั้งนี้ ปรากฏว่าอังกฤษได้เสนอข้อเรียกร้องที่ก่อภาระอันหนักและความลำบากให้แก่ประเทศไทยยิ่งไปกว่าร่างความตกลง 21 ข้อเสียอีก ข้อเรียกร้องที่อังกฤษยื่นต่อคณะผู้แทนไทยคราวนี้มีทั้งหมดด้วยกัน 51 ข้อ โดยปกติคือสัญญา 21 ข้อ แต่แจ่งเป็นรายละเอียดออกไป ซึ่งทั้งคณะผู้แทนไทยและอังกฤษ ไม่สามารถตกลงในรายละเอียดได้ จึงได้มีการเจรจาใหม่อีกครั้งที่สิงคโปร์ ในราวเดือนธันวาคม พ.ศ. 2488 โดยคณะผู้แทนไทยชุดเดิม ในการเปิดประชุมเพื่อเจรจายุติสถานะสงครามเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม นายเคเนิง ผู้แทนอังกฤษแถลงว่า การที่ต้องมีการเจรจาทำความตกลงเช่นนี้ ก็เพราะไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษ แต่อังกฤษก็คำนึงถึงความดีของขบวนการต่อต้านของไทยที่ได้ดำเนินการมา หากแต่ว่าการกระทำและการเสียสละของไทยนั้นยังน้อยกว่าที่อื่น เพราะฉะนั้น การที่อังกฤษไม่เรียกร้องให้ไทยเซ็นสัญญาแพ้สงครามและปฏิบัติต่อไทยอย่างศัตรูผู้แพ้สงคราม จึงต้องนับว่าอังกฤษมีใจกว้างขวางมากอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ อังกฤษจึงไม่ยอมเปลี่ยนแปลงท่าทีต่อไทยในการเจรจา กล่าวคือ ข้อเรียกร้องต่าง ๆ ที่ยื่นต่อไทยนั้น อังกฤษถือว่าเป็นข้อเรียกร้องที่เบาที่สุดอยู่แล้ว (minimum terms) จะเจรจาต่อรองกันไม่ได้ (not subject to negotiation)²² เมื่ออังกฤษไม่ยินยอมให้มีการเจรจาต่อรอง คณะผู้แทนไทยจึงหวังพึ่งสหรัฐอเมริกา โดยส่งนายกนต์ธีร์ ศุภมงคล ไปพบนายโยสท์ อุปทูตอเมริกัน ซึ่งนายโยสท์แสดงความไม่แน่ใจว่าสหรัฐอเมริกาคจะช่วยไทยถึงขนาดที่จะเข้าแทรกแซงหรือไม่ พร้อมทั้งแสดงความไม่เห็นด้วยกับการปฏิบัติอย่างรุนแรงของนายเคเนิง และว่าการเจรจาระดับสถานะสงครามระหว่างอังกฤษกับไทย สหรัฐอเมริกาได้เอาใจใส่ตลอดมา โดยยึดถือเป็นหลักการว่า สหรัฐอเมริกาจะไม่เห็นพ้องด้วยในข้อสัญญาใด ๆ ที่จำกัดตัดทอนเอกราชหรือกำลังเศรษฐกิจของไทย และแจ้งว่าสหรัฐอเมริกากำลังเจรจาอยู่กับอังกฤษในเรื่องนี้ เข้าใจว่าจะได้รู้ผลการเจรจาในไม่ช้า ดังนั้นการที่ไทยจะลงนามสัญญากับอังกฤษหรือไม่เป็นเรื่องที่ไทยจะต้องตัดสินใจเอาเอง สหรัฐอเมริกาเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วยไม่ได้ และถึงแม้ว่าไทยจะได้ตัดสินใจลงนามในสัญญาไป สหรัฐอเมริกาก็จะไม่เลิกความพยายามที่จะช่วยแบ่งเบาให้สัญญามีผลกระทบกระเทือนแก่ไทยน้อยที่สุด และที่สุดถึงแม้ว่าไทยจะค้าขายกับอังกฤษไม่ได้ เพราะไม่มีสัญญากับอังกฤษ สหรัฐอเมริกาก็พร้อมที่จะ

²² มรว. เสนีย์ ปราโมช, "การเจรจาระดับสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่," เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

เปิดการค้าขายกับไทย เมื่อเป็นเช่นนี้คำพูดของนายโยสท์ในตอนนี้อาจอยู่ในลักษณะกำกวม ไม่พอที่ไทยจะยึดเอาเป็นที่พึ่งได้^{๖๖}

ในวันเดียวกันนั้นคือวันที่ 12 ธันวาคม ม.จ.วิวัฒนไชย ไซยันต์ หัวหน้าคณะผู้แทน จึงเสด็จกลับประเทศไทยเพื่อขอทราบความเห็นจากรัฐบาล ซึ่งในการประชุมคณะรัฐมนตรี ผลปรากฏว่า ส่วนใหญ่เห็นควรวินิจฉัยนาม ยกเว้นเพียง 3 คน คือ มรว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราธิการ พระสฤทธิอรธณมุนตร์ รัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงการต่างประเทศ พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ และพระสฤทธิอรธณมุนตร์เห็นว่ารัฐบาลถูกผูกพันโดยอาณัติของสภาฯ จะลงนามสัญญา นอกเหนือไม่ได้ แต่ในด้านการเมืองยอมรับว่าไม่มีทางไป ส่วนมรว.เสนีย์ ปราโมช เห็นพ้องด้วยกับทั้งสองท่านนี้ในทางกฎหมายและทางการเมือง ได้เสนอให้มีการลงประชามติ (Referendum) แต่ไม่มีผู้ใดเห็นด้วยเพราะเห็นว่าผลได้ในการที่จะยอมลงนามมีมากกว่าที่จะไม่ยอมลงนาม ท้ายที่สุดจึงตกลงกันว่าโดยที่รัฐบาลเคยขออนุมัติสภาผู้แทนราษฎร เพื่อดำเนินการเจรจาภายในอาณัติที่สภาผู้แทนราษฎรมอบหมายให้ ซึ่งก็ได้รับอนุมัติไว้แล้ว บัดนี้เมื่อการเจรจาได้เป็นไปในรูปคำขาด ซึ่งจะต่อรองกันไม่ได้ อาณัติของสภาฯ ก็ต้องเป็นอันตกไป ปัญหาที่เหลืออยู่แต่ว่า ถ้าไม่รับคำขาดความเสียหายจะเกิดแก่ชาติมากน้อยเพียงใด แต่ถึงกระนั้นก็ดีกว่าก่อนที่จะลงนามก็ใคร่ที่จะให้มีแถลงการณ์ร่วมกันระหว่างผู้แทนรัฐบาลทั้งสอง โดยระบุว่าข้อเสนอของฝ่ายอังกฤษนี้คือ ข้อกำหนดอย่างน้อยที่สุดที่อังกฤษจะรับได้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นพยานหลักฐานในการที่รัฐบาลจะได้แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรในภายหลังได้ ม.จ.วิวัฒนไชย จึงเสด็จกลับไปสิงคโปร์ในวันที่ 14 ธันวาคม และแจ้งให้ฝ่ายอังกฤษทราบถึงความตกลงของไทยที่จะยอมลงนามในสัญญา 51 ข้อในวันนั้น^{๖๗}

เนื่องจากตลอดเวลาที่ไทยดำเนินการเจรจากับอังกฤษได้มีผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์สหรัฐฯ มาขอทราบเรื่องราวจาก มรว.เสนีย์ ปราโมช อยู่เสมอในตอนต้นเมื่อไทยยังมีความหวังว่าจะเจรจาทกลงกับอังกฤษได้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ก็ไม่ได้ให้ข่าวสำคัญอะไรไป แต่มาในตอนหลังเมื่อการเจรจาที่แคนดีล้มเหลวและอังกฤษแสดงท่าทีว่าจะแปรรูปการเจรจาเป็นการยื่นคำขาด มรว.เสนีย์ ปราโมชจึงได้

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

^{๖๗} ดิเรก ชัยนาม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 504.

ปล่อยข่าวและรายละเอียดเกี่ยวกับการเจรจาไปให้แก่ นายริช ผู้สื่อข่าวอเมริกัน
 ชาวดังกล่าวจึงไปเปิดเผยในสหรัฐอเมริกาเมื่อต้นเดือนธันวาคม⁶⁵ การปล่อยข่าว
 นั้นเผชิญไปได้เวลาพอดีกับเมื่อร่างพระราชบัญญัติให้อังกฤษกู้เงิน 4 พันล้านดอลลาร์
 กำลังเข้าสู่สภาอเมริกัน คนอเมริกันไม่ยอมให้อังกฤษกู้เงิน จึงได้ถือเอาเรื่อง
 อังกฤษเจรจายับยั้งไทยเป็นเหตุคัดค้านร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทั้งนี้จึงเป็นเหตุหนึ่ง
 ที่กระตุ้นให้กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ เปิดการเจรจาในเรื่องนี้กับอังกฤษอีก⁶⁶

นับตั้งแต่ นายริช นำเรื่องการเจรจายับยั้งไทยไปเปิดเผย หนังสือพิมพ์ใน
 สหรัฐอเมริกาได้โจมตีอังกฤษ และรุมกันเล่นงานอังกฤษเรื่อยมา ที่สำคัญ และมีชื่อ
 เสียที่สุด คือ นิวยอร์กไทม์ ได้ร่วมตำหนิอังกฤษด้วย จนในที่สุดสถานทูตอังกฤษใน
 กรุงวอชิงตันต้องแถลงการณ์ผูกมัดว่า ไม่มีข้อสัญญาตัดทอนเอกราชของไทย⁶⁷

ในวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2488 กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ
 อเมริกา ได้มีคำสั่งให้ทูตอเมริกันในลอนดอนประท้วงอังกฤษ และขอให้ลอนดอนสั่ง
 งดการเซ็นสัญญามายังนายเคเนทกัน⁶⁸ ส่วนทางไทยนั้นในวันที่ 15 ธันวาคม นาย
 โยสก์ได้เข้าพบ มรว.เสนีย์ ปราโมช และนายโยสก์ได้พูดในนามของกระทรวงการ
 ต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ขอให้รัฐบาลไทยสั่งคณะทูตที่สิงคโปร์ให้งดการเซ็นสัญญา
 ไว้ก่อน จนกว่าสหรัฐอเมริกากับอังกฤษจะได้ทำความเข้าใจกันเสร็จเรียบร้อย⁶⁹
 (หมายถึง ทำความเข้าใจในสัญญาบางข้อที่สหรัฐอเมริกาไม่เห็นพ้องด้วย) และถ้า
 การสั่งงดการเซ็นสัญญาเพราะสหรัฐฯ ร้องขอคราวนี้ เป็นเหตุให้อังกฤษดำเนินการ
 รุนแรงขึ้นกว่าเดิมแล้ว สหรัฐอเมริกาจะยอมมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และจะประท้วง
 ไปยังอังกฤษเพื่อมิให้เกิดผลดังนั้น มรว.เสนีย์ ปราโมช จึงได้โทรเลขสั่งงดไปใน
 วันนั้น⁷⁰

⁶⁵โปรดดูรายละเอียดใน พระนิพนธ์สุขุมวิท (ประสพ สุขุม) . "การ
 ปฏิบัติงานในระหว่างและหลังสงครามใน แคนดี ในนิวเดลี และในสหรัฐอเมริกา
 (โดยย่อ)." ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2, หน้า 459-460.

⁶⁶ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, เรื่องเดียวกัน, หน้า 36-37.

⁶⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

⁶⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

⁶⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 46.

⁷⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 46-47.

การแทรกแซงดังกล่าวของสหรัฐอเมริกา ยังผลให้อังกฤษต้องคลายข้อสัญญาบีบบังคับประเทศไทยลง จนที่ลุดสัญญาที่ลงนามกันที่สิงคโปร์ เป็นสัญญาตามที่รัฐบาลไทยในขณะนั้น ได้พยายามดำเนินการต่อรองขอลดหย่อนไปแทบทุกข้อทุกประการ⁷¹ และได้มีการลงนามกันในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2489 ภายหลังจากที่ได้เจรจากันมาเป็นเวลา 3 เดือนเศษ ความตกลงนี้เรียกว่า "ความตกลงสมบูรณ์แบบเพื่อเลิกสถานะสงครามระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่และอินเดีย" ทั้งนี้เพราะในการเจรจาที่ แคนตี คราวก่อนและสิงคโปร์คราวนี้ ผู้แทนฝ่ายอังกฤษได้จัดการให้ผู้แทนรัฐบาลอินเดียเข้าร่วมการเจรจากับผู้แทนไทยด้วย ดังได้กล่าวมาแล้ว และในส่วนที่เกี่ยวกับอินเดียนั้น เป็นที่ตกลงกันว่าความตกลงใดที่รัฐบาลอังกฤษจะทำกับฝ่ายไทยก็เป็นอันให้รัฐบาลอินเดียร่วมเป็นภาคีด้วย คือ ในการเลิกสถานะสงครามนั้น รัฐบาลไทยไม่ต้องเจรจากับอินเดียต่างหากจากอังกฤษ ความตกลงนี้มี 24 ข้อด้วยกัน⁷² และในวันเดียวกันนี้ ก่อนการลงนามในความตกลงสมบูรณ์แบบผู้แทนฝ่ายไทยคือ ม.จ. วิวัฒน์ไชย ไชยันต์ ได้ลงนามตกลงรับหัวข้อความตกลง (Heads of Agreement) และภาคผนวก (Annex)⁷³ กับนายเคนิง ผู้แทนฝ่ายอังกฤษอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งมีรายละเอียดมากกว่าในความตกลงสมบูรณ์แบบ และในข้อกำหนดใดที่มีได้ระบุอยู่ในความตกลงสมบูรณ์แบบแต่ถูกระบุอยู่ในหัวข้อความตกลงและภาคผนวกนี้ จะได้มีการทำหนังสือแลกเปลี่ยนระหว่างกันในภายหลัง

ส่วนข้อตกลงกับออสเตรเลียนั้น ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2489 ไทยกับออสเตรเลียนได้ทำหนังสือแลกเปลี่ยนกำหนดเงื่อนไขในการเลิกสถานะสงครามต่อกัน และต่อมาในวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2489 จึงได้มีการลงนามในความตกลงสมบูรณ์แบบเพื่อยุติสถานะสงครามระหว่างไทยกับออสเตรเลียน ที่กรุงเทพฯ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า สถานภาพของประเทศไทยภายหลัง

⁷¹ พยายามให้อังกฤษตัดข้อที่เป็นการบีบบังคับทางเศรษฐกิจ และเอกราชออกไปโดยใช้อิทธิพลของสหรัฐอเมริกา โปรดดูรายละเอียดใน Nuechterlin, หน้า 88.

⁷² โปรดดูรายละเอียดใน ดิเรก ชัยนาม , เรื่องเดียวกัน , หน้า 816-845.

⁷³ โปรดดูรายละเอียดใน ดิเรก ชัยนาม , เรื่องเดียวกัน , หน้า 867-874.

สงครามโลกครั้งที่ 2 ต่างกับประเทศอื่นที่ถูกญี่ปุ่นหรือฝ่ายอักษะรุกราน ในแง่ที่ว่า รัฐบาลของประเทศที่ถูกรุกรานเหล่านั้น มิได้ก่อสถานะสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตร เหมือนอย่างไทย ประเทศเหล่านั้นจึงไม่ต้องเผชิญปัญหาการแก้สถานะสงครามภายหลังสงครามยุติ ซึ่งปัญหาการแก้สถานะสงครามของไทยนี้ เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่สำคัญในเวลานั้นเพราะเกี่ยวพันกับเอกราชและอธิปไตยของไทย และเนื่องจาก สถานภาพของประเทศไทยภายหลังสงคราม ไม่อาจเรียกได้ว่า เป็นประเทศที่ชนะสงครามหรือแพ้สงคราม เพราะแม้จะได้มีการประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา แต่ไทยก็ยังมืองค์การใต้ดินหรือเสรีไทยทำหน้าที่ต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งการดำเนินงานของเสรีไทยก็ได้รับการยอมรับจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในระดับหนึ่ง กล่าวคือสหรัฐอเมริกายอมรับว่าจะเคารพในเอกราชและอธิปไตยของไทย ส่วนอังกฤษก็พร้อมที่จะมีสัมพันธภาพกับไทยดังเดิม โดยมีข้อแม้ว่าไทยจะต้องเจรจาทำความตกลงในการยุติสถานะสงครามกับอังกฤษเสียก่อน และในการเจรจายุติสถานะสงครามกับอังกฤษนั้น อังกฤษได้เสนอข้อเรียกร้อง 21 ข้อ ต่อไทย ซึ่งเป็นข้อตกลงที่ครอบคลุมทั้งกิจการทางการเมือง การทหาร และการเศรษฐกิจ ข้อตกลงดังกล่าว มีอยู่ข้อหนึ่งที่ระบุเรื่องอาชญากรรมสงครามไว้คือ ร่วมมือในการฟ้องร้องและสอบสวนบุคคล ซึ่งต้องหาว่าเป็นอาชญากรรมสงครามหรือผู้ที่ร่วมมือกับญี่ปุ่น หรือกับศัตรูของสัมพันธมิตร โดยเปิดเผย⁷⁴

ความจริงก่อนหน้าที่สงครามโลกครั้งที่ 2 จะยุติลง ฝ่ายสัมพันธมิตรได้มีการเตรียมการเกี่ยวกับอาชญากรรมสงครามมาบ้างแล้ว กล่าวคือ ในราวปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2488 คณะกรรมาธิการอาชญากรรมสงครามของฝ่ายสัมพันธมิตรและกระทรวงการต่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา ในกรุงวอชิงตัน ได้มอบการสืบสวนอาชญากรรมสงครามในประเทศไทยให้แก่ผู้แทนของหน่วย O.S.S.⁷⁵ และหน่วย 136 ที่เข้ามาดำเนินงานติดต่อกับเสรีไทยภายในประเทศ เป็นผู้สืบสวนหาหลักฐานเตรียมการไว้⁷⁶ ดังนั้น รายงานการสืบสวนเกี่ยวกับอาชญากรรมสงครามในประเทศไทย จึง

⁷⁴ดิเรก ชัยนาม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 490.

⁷⁵ผู้แทนของหน่วย O.S.S. คือ พ.ท.นิคอล สมิธ และลอร์ด ยอร์ช

⁷⁶เนตร เขมะโยธิน, "งานใต้ดินของพันเอกโยธิน," อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกเนตร เขมะโยธิน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 250.

ถูกทยอยส่งไปยังกรุงวอชิงตันและกรุงลอนดอนเป็นระยะ ๆ ในตอนปลายสงคราม
 สำหรับรายชื่ออาชญากรสงครามนั้น ในตอนแรกทางโอ.เอส.เอส. ได้
 ระบุตัวไว้คือจอมพล.พิบูลสงคราม พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร
 หลวงวิจิตรวาทการ และนายวิษ ปานะนนท์ ในฐานะที่ได้ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่น
 อย่างใกล้ชิด และได้แจ้งให้นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล ซึ่งได้เดินทางไปสมทบกับ มรว.
 เสนีย์ ปราโมช ที่สหรัฐอเมริกาเป็นผู้รับทราบ นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล ก็ได้พยายาม
 แก้อภัยให้บรรเทาความเชื่อถือของฝ่ายอเมริกันที่มีต่ออาชญากรสงครามของไทยเท่าที่
 พกกระทำได้⁷⁷ ซึ่งน่าจะทำให้รายชื่ออาชญากรสงครามที่ฝ่ายสัมพันธมิตรระบุตัวต่าง
 ไปจากเดิมคือ จอมพล.พิบูลสงคราม หลวงวิจิตรวาทการ นายประยูร ภมรมนตรี
 และข้าราชการหัวหน้ากองวิทยุกระจายเสียงในคณะรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม⁷⁸

เกี่ยวกับเรื่องอาชญากรสงครามนี้ ทางฝ่ายไทยได้ตระหนักดีว่า ฝ่าย
 สัมพันธมิตรจะมีการดำเนินการลงโทษอาชญากรสงคราม ดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้ง
 ที่นายปรีดี พนมยงค์ ส่งพระนิศาลสุขุมวิท และหลวงสุขมนัยประดิษฐ์ ไปเจรจากับ
 ฝ่ายสัมพันธมิตรถึงสถานภาพของประเทศไทยภายหลังสงครามที่กรุงวอชิงตัน ได้มี
 การซักถามฝ่ายอเมริกันว่ามีหลักการเกี่ยวกับอาชญากรสงครามอย่างไร⁷⁹ ดังนั้นเมื่อ
 คณะผู้แทนไทยไปเจรจากับอังกฤษที่กรุงแคนดิดครั้งแรก และอังกฤษได้เสนอข้อเรียก
 ร้อง 21 ข้อ ที่ระบุเรื่องอาชญากรสงครามไว้ด้วย ทางฝ่ายคณะผู้แทนไทยจึงได้ให้
 สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ชาวสงคราม เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ.2488 ว่า ได้
 จัดตั้งคณะกรรมการสอบสวนอาชญากรสงครามเอาไว้แล้ว โดยมีหลักการเดียวกัน
 กับหลักการของฝ่ายสัมพันธมิตร และวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการของชาติไทย ไม่
 เพียงแต่ได้สอบสวนอาชญากรสงครามโดยตรงเท่านั้น ยังได้สวนผู้ที่ให้ความร่วมมือกับ

⁷⁷โปรดดูรายละเอียดใน กนต์ธีร์ ศุภมงคล , การวิเทโศบายของไทย,
 หน้า 151-153.

⁷⁸วิเทศกรณีย์, ไทยกับสถานะการสงครามโลกครั้งที่ 2 (พระนคร:
 ศิลปาบรรณาการ, 2511), หน้า 725-726.

⁷⁹พระนิศาลสุขุมวิท (ประสพ สุขุม), จดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับ
 ปฏิบัติการในแคนดี นิวเคลอี และสหรัฐอเมริกา, หน้า 212.

ญี่ปุ่น และผู้ค้ากำไรเกินควรในยามสงครามด้วย^{๑๐} และในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2488 สถานีวิทยุขานฟรานซิสโก ได้กระจายข่าวว่าสถานทูตไทยในกรุงวอชิงตันได้ออกแถลงการณ์ว่ารัฐบาลไทยได้จัดตั้งคณะกรรมการไต่สวนอาชญากรรมสงครามเอาไว้แล้ว และได้ระบุตัวอาชญากรรมสงครามตามรายชื่อของฝ่ายสัมพันธมิตร^{๑๑} ซึ่งแสดงให้เห็นว่าฝ่ายไทยมีดำริที่จะจัดการกับอาชญากรรมสงครามที่เป็นคนไทยเอง นายทวิบุญยกฤต ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ฝ่ายไทยดำเนินคดีอาชญากรรมสงครามเองว่า

"ในสัญญาฉบับแรกของฝ่ายสัมพันธมิตรมีระบุว่ารัฐบาลไทยจะต้องส่งตัวอาชญากรรมสงครามตามบัญชีรายชื่อที่เขาได้ทำไว้ให้กับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อนำตัวไปพิพากษาที่สิงคโปร์หรือที่กรุงโตเกียว เราได้มาพิจารณาด้วยกันแล้วเห็นว่า หากเรายอมรับปฏิบัติตาม ก็ไม่มีปัญหาอะไรเลย ว่าอาชญากรรมสงครามที่เราระบุชื่อในบัญชีของเขานั้น จะต้องส่งตัวขึ้นสู่ตะแลงแกง และนอกจากนั้นแล้วจะเป็นการแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยอยู่ใต้การยึดครองของกองทัพสัมพันธมิตร เราขาดอิสรภาพไม่มีเอกราช และอธิปไตย จะเป็นการเสียผลทั้งในทางการเมืองและจิตใจ และเรายังเห็นว่าบุคคลเหล่านี้ล้วนทำงานเพื่อชาติด้วยกันทั้งนั้น ชั่วแต่ว่าความคิดเห็นไม่ตรงกันเท่านั้น เมื่อเราได้ประชุมตกลงกันเช่นนั้นแล้ว จึงได้ขอร้องให้เขาเห็นใจตัดความข้อนี้ออก และรับปากกับเขาว่าเราจะทำการติดตามจับกุมส่งตัวขึ้นฟ้องศาลในประเทศไทยเอง แม้เรายังไม่มีกฎหมาย ว่าด้วยอาชญากรรมสงครามก็ตามแต่ รัฐบาลจะได้เสนอเป็นกฎหมายพิเศษยังสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้มีผลบังคับใช้... หากเราไม่ดำเนินการเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าก็เชื่อมั่นเหลือเกินว่าบรรดาอาชญากรรมสงครามที่ฝ่ายสัมพันธมิตรขอตัวไปนั้น หากไม่ถูกตัดสินให้แขวนคอก็ต้องถูกจำคุกกันคนละหลาย ๆ ปีเป็นแน่ นี่เท่ากับเราได้ช่วยชีวิตคนของเราไว้ นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของรัฐบาลที่แสดงให้เห็นว่า เรายังเป็นประ

^{๑๐} กจช., (2) สร.0201.98.4/9 ข้อตกลงระหว่างไทยกับทางการสหประชาชาติที่เมืองแคนดี (15 ตุลาคม 2488 - 11 กรกฎาคม 2489)

^{๑๑} กจช., สบ.9.2.1/เล่ม 7 หนังสือพิมพ์ฉบับปฐมฤกษ์ (พ.ศ. 2488 - 2489)

เทศเอกราชและยังมีอธิปไตยโดยสมบูรณ์อยู่"^{๒๒}

ส่วน มรว. เสนีย์ ปราโมช ก็เคยให้สัมภาษณ์ถึงเหตุผลที่ทำให้ไทยต้องดำเนินคดีอาชญากรรมสงครามเองว่า

"...ทางสัมพันธมิตรต้องการให้ส่งตัวอาชญากรรมสงครามไปจัดการที่สิงคโปร์ โดยเฉพาะจอมพลป.พิบูลสงคราม ซึ่งถ้านำไปจัดการอย่างที่เขากำลังจัดการอยู่ในขณะนั้นกับอาชญากรรมสงครามอื่น ๆ แล้ว เกรงว่าจะถูกแขวนคอ เพราะเหตุนี้รัฐบาลชุดนั้นจึงต้องออกกฎหมายอาชญากรรมสงครามเอาคนของเราขึ้นศาลของเราเสียเอง จึงไม่ต้องถูกส่งตัวไปให้สัมพันธมิตร เอกราชทางศาลของเมืองไทย จึงไม่ถูกกระทบกระเทือนไป"^{๒๓}

สำหรับเรื่องการจัดตั้งศาลอาชญากรรมสงครามของไทยเองนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่าทำไมฝ่ายสัมพันธมิตรจึงยินยอมให้ไทยจัดตั้งศาลอาชญากรรมสงครามได้เอง แต่มีข้อน่าสังเกตว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องได้อ้างเหตุผลเรื่องเอกราชทางการศาล ดังที่นายดิเรก ชัยนามได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า "เรื่องอาชญากรรมสงครามซึ่งมีการถกเถียงกันมาก ฝ่ายไทยบอกว่า ถ้าเรามีอำนาจอธิปไตย เราขอจัดตั้งศาลของเราเอง เดิมเขาขอให้ไปขึ้นศาลที่สิงคโปร์ เราบอกว่าอย่างนั้นไม่ได้ ในที่สุดก็ตกลงกันว่าให้เราจัดของเราเอง"^{๒๔} และนายเสนาะ นิลกำแหง ได้เคยให้สัมภาษณ์ว่า "การดำเนินคดีอาชญากรรมสงคราม เป็นไปตามข้อกำหนดของสนธิสัญญาที่ประเทศไทยทำขึ้นกับอังกฤษและพันธมิตร ความจริงเขาขอตั้งศาลพิเศษของเขาเอง เช่นที่ทำในญี่ปุ่น...แต่ไทยเราขอจัดการฟ้องร้องคดีเองเพื่อรักษาเหลี่ยม..."^{๒๕} หากจะพิจารณา

^{๒๒} ทวี บุณยเกตุ , "ประเทศไทยระหว่างมหาสงครามโลกครั้งที่ 2," เบื้องแรกประชาธิปไตย (พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, 2516), หน้า 337.

^{๒๓} สุชาติ เสียงสิบชาติ , "คำสัมภาษณ์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช (อดีตนายกรัฐมนตรี)" อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ ดร.ทวี ตะเวทีกุล, (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2510), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^{๒๔} ดิเรก ชัยนาม, "ประวัติศาสตร์การทูตภายหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 1," อนุสรณ์ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2510), หน้า 147.

^{๒๕} สัมภาษณ์ เสนาะ นิลกำแหง วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2529.

ถึงเหตุผลที่นอกเหนือไปกว่านี้ อาจเป็นไปได้ว่าสหรัฐอเมริกามีส่วนสำคัญที่ทำให้ไทยสามารถจัดตั้งศาลอาญากรสงครามได้เอง ดังจะเห็นได้จาก การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในการเจรจาเพื่อยุติสถานะสงครามระหว่างอังกฤษกับไทย ซึ่งในตอนแรกอังกฤษได้ระบุเรื่องอาญากรสงครามเป็นข้อหนึ่งในข้อเรียกร้อง 21 ข้อ แต่เมื่อสหรัฐอเมริกามาแทรกแซงในการเจรจา จะทำให้เรื่องอาญากรสงครามเลื่อนไปอยู่ในภาคผนวกของหัวข้อความตกลง และมีได้ถูกกล่าวถึงเลยในความตกลงสมบูรณ์แบบ^๖ การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาทำให้อังกฤษต้องลดหย่อนผ่อนปรนต่อไทย เพราะในขณะนั้นอังกฤษต้องการกู้เงินจากสหรัฐอเมริกาจำนวน 4 พันล้านดอลลาร์^๗

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๖โปรดดูรายละเอียดใน กนต์ธีร์ ศุภมงคล . การวิเทโศบายของไทย, หน้า 244-259.

^๗ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.